sumar

editorial

- *Despre istorie* 3
  prof. Ion I. ŞTEFAN

file de istorie

- *Speranţa, marea putere a sufletului* 4
  lect. univ. dr. Mihaela STĂNCIULESCU
- *Istoria înţeleasă ca progres în conştiinţa libertăţii* 5
  lect. univ. dr. Marius ANDREESCU
- *Participarea României la cel de-al Doilea Război Balcanic în jurnale cinematografice de actualităţi ale epocii* 8
  ing. Aurelian R. ROMAN
- *Piteştiul modern şi pictorii săi* 11
  prof. dr. Elena ŞTEFĂNICĂ
- *Unirea Principatelor Române* 12
  prof. Marius CHIVA
- *Ion C. Brătianu* 13
  drd. ing. Marius POSTELNICESCU
- *Periferia ca limită a spaţiului urban al târgului Piteştilor de la cumpăna veacurilor XIX-XX, într-o descriere prin speţa unui proces* 15
  dr. Iulian Stelian BOŢOGHINĂ
- *Piteştiul în timpul ocupaţiei germane (1916-1918)* 20
  prof. Gabriel MIELCESCU
- *Aspecte privind rebeliunea legionară din 21-23 ianuarie 1941 în judeţul Argeş* 23
  prof. Ion I. ŞTEFAN

Invitaţi în paginile revistei

- *Din istoria învăţământului comercial piteştean* 25
  prof. Elena DIACONESCU,
  prof. Daniel DIACONESCU

Recenzii

- *Revista Carpatica – o istorie la timpul prezent* 29
  ing. Nicolae COSMESCU

ştiaţi că…

- *Curiozităţi istorice despre Piteşti* 30
  culese de prof. dr. Elena ŞTEFĂNICĂ

Restituiri Piteşti

Nr. 1(31)/2014
Anul XII
Serie nouă

Adresa redacţiei:
Centrul Cultural Piteşti, Casa Cărţii,
tel. 0248/216348, 219976
fax. 0248/210068
http://www.centrul-cultural-pitesti.ro
e-mail: restituiripitesti@gmail.com

Revista *Restituiri Piteşti* apare trimestrial sub egida Consiliului Local şi a Primăriei Piteşti. Publică articole pe teme de istorie universală şi românească, sociologie politică, antropologie socială şi culturală, precum şi documente variate provenind din Arhivele Naţionale ale Statului, Arhivele Militare Române sau arhive personale.

ISSN: 1583-5863
Editor – Centrul Cultural Piteşti

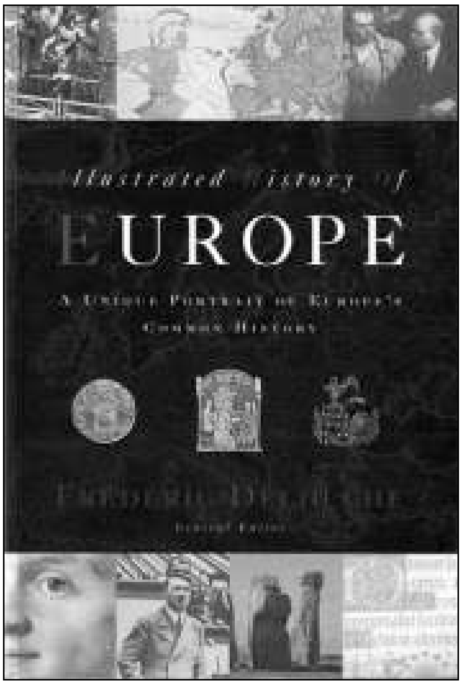
Tiparul executat la TIPARG S.A.

Despre istorie

prof. Ion I. ȘTEFAN

Am putea spune și scrie multe despre istorie. De discutat ar fi perceperea istoriei ca știință și ca disciplină de învățământ și, în acest sens, ponderea ei în sistemul educațional actual. Istoria este o disciplină care cercetează cu ajutorul propriilor metode, lămurește cauzal și expune obiectiv dezvoltarea întregii omeniri. Preocuparea istoricului este cercetarea și aflarea adevărului, oricare ar fi consecințele Când unui popor i se ascunde adevărul, se pot întâmpla nenorociri. Istoricul nu acceptă dogme, nu respectă interdicțiile, nu cunoaște tabu-uri. Poate fi incomod pentru că istoria nu este sclava actualității. În orice stat perceput ca stat liber, nicio instituție nu are dreptul să definească ce trebuie recunoscut ca adevăr istoric. „Politica politicienilor nu este politica istoricului și a istoriei". Din păcate, există astăzi o istorie oficială, dictată de cele mai multe ori de interese politice, de politică internă, dar și de politică externă.

Această realitate se răsfrânge și asupra predării istoriei în școală. Programele sunt rigide, indică profesorului cum să abordeze și cum să nu abordeze anumite subiecte de istorie națională sau universală. În consecință, manualele nu sunt atractive, evitând anumite subiecte, poate de interes pentru elevi, iar structurarea temelor lasă mult de dorit. Din această cauză răspunderea istoricului este enormă; el trebuie să recunoască întotdeauna lucrurile bune, dar și pe cele mai puțin bune. Trebuie să ne obișnuim cu ideea că în trecutul unui popor sunt și aspecte pozitive, dar și negative, sunt și eroi, dar și personaje de tristă amintire, așa că, dacă ne mândrim cu unele, trebuie să le acceptăm și pe celelalte. Trecutul uni popor formează un tot ce nu poate fi separat și a evidenția numai părțile care îți convin nu este corect. Sigur, astăzi, studiul istoriei trebuie să accentueze mai mult ceea ce leagă, și nu ceea ce separă civilizațiile lumii. Istoria națională nu poate fi cunoscută, înțeleasă, dacă nu este cunoscută istoria universală. Evoluția unui popor a fost și este condiționată de aceea a acelorlalte popoare. Istoria este de fapt un fond comun la care își aduc contribuția toate națiunile. Și cu toată această înțelegere, noi, românii, suntem tratați puțin altfel. Se cunoaște că un grup de unsprezece specialiști, sub redacția lui Frederic Delouche, a elaborat EUROMANUALUL de istorie a Europei, o lucrare deosebit de importantă. Acest faimos manual de istorie nu conține nici măcar o referire la istoria României. De ce? Este o întrebare la care trebuie neapărat să găsim răspunsul, chiar dureros, dacă ar fi.

În ultima vreme, multă lume, mai ales din sfera politicii, dar nu numai, se agită pe tema modului în care ne percepe Europa, negativ, evident. În discuții televizate sau nu, fanfaronada patriotică răzbate ca în „Vocea patriotului național". Cu toate acestea, nu am auzit pe cineva important, politician, intelectual sau gazetar, protestând atunci când numărul orelor de istorie a scăzut la una singură pe săptămână. Aceasta în condițiile în care Consiliul Europei, prin Recomandarea nr. 1283/1996, vorbea despre importanța istoriei în școală: „Cunoașterea istoriei este importantă pentru societatea civilă. Fără aceasta individul este mai vulnerabil la manipularea politică". Scăderea ponderii disciplinei istorie în planul de învățământ, aducerea ei în situația de „cenușăreasă a învățământului românesc" este semn că politicienii noștri au înțeles mesajul de mai sus.

Speranța, marea putere a sufletului

lect. univ. dr. Mihaela STĂNCIULESCU

Revista „Restituiri” îşi continuă cu aceeaşi vitalitate calea spre timpul care caută cu onestitate și detașare ceea ce am vrea să aflăm cu adevărat despre trecutul nostru. Revista înseamnă, până la urmă, un efort comun și greu de definit pentru a aşterne, pe o coală albă de hârtie, rânduri printre gânduri sau gânduri printre rânduri despre ceea ce dorim să oferim tuturor celor pentru care o filă de restituire a vremurilor trecute poate însemna un punct de sprijin în vremurile care vin.

Am intrat într-un Nou An, care va fi iarăşi un an al evocărilor, al faptelor şi al deciziilor legate de proiecte, dorințe, strategii şi multe, foarte multe interese, dintre cele mai felurite. Anul acesta se va împlini un sfert de veac – deja! – de la „momentul 1989” în care românii au cutezat să creadă în schimbarea destinului, având iluzia și speranța permanentă că acest lucru chiar s-a și întâmplat. Limbajul tot mai multor oameni s-a îmbogățit, iar așteptările lor s-au deschis și s-au dezvoltat, odată cu dobândirea unei oarecare conştiinţe publice despre ordinea întemeiată pe legalitate, despre nevoia de adevăr în spațiul public, despre constituționalitate şi constituționalism, despre stat de drept, justiție socială şi solidaritate umană. Lumea care ne înconjoară s-a îmbogățit dintr-o dată cu o realitate nouă – aceea a descătuşării propriei voințe. În acei ani ai deceniului X, când democrația românească renăştea cu dureri, dar și cu speranțe, voci ilustre ale conştiinţei naționale îndemnau la „descătuşarea forțelor vii ale țării”, cum scria Petru Creția. Erau anii în care destinul național își căuta „oamenii pe care nimeni nu-i poate nici minți, nici înfrica, nici cumpăra”. Frumoasa credință că voința populară este suverană mai persistă, încă, deși entuziasmul inițial a scăzut cu timpul, pe măsură ce în societate se instalau dezamăgirile și situațiile nu o dată contrarii.

Acum adăugăm încă un an spre eternul viitor, an în care, între altele, ne vom strădui să oferim în paginile acestei reviste, dincolo de efemerul cotidianului, pilda aceleiași dârzenii și stăruințe în a da recunoaștere publică valorilor morale de care societatea noastră are o nevoie atât de acută. Aşteptările fiecăruia dintre noi au cromatici nuanțate în funcție de structura individuală, în care și-au pus pecetea educația de acasă, cultura dobândită, ambianța socială și mentalul colectiv. Reconstrucția scării de valori ține, însă, de spiritualitatea profundă a atitudinilor noastre, de respectarea criteriilor ce pot aduce dezvoltare umană și de valoarea adăugată pe care o putem imprima vieții publice. În această operă de identificare și restabilire a tablei de valori pe care trebuie să și-o asume societatea convulsionată de astăzi frecventarea memoriei marilor personalități ale culturii și istoriei naționale este un demers obligatoriu.

Poate că acum mai mult ca oricând este timpul când, răsfoind filele acoperite de colbul vremii, vom putea să ne regăsim pe noi înșine, să descoperim tezaurul de valori perene pe care avem datoria să-l restituim urmaşilor noştri. Țara nu este o moştenire primită de la părinți, ci este un bun luat cu chirie de la copii, spunea nu demult Regele Mihai, într-o splendidă parabolă a responsabilității generațiilor prezente față de cele viitoare. Avem obligația unei existențe cu toate datele esențiale răsfrânte asupra viitorului, căruia trebuie să-i oferim fără încetare prinos de conştiinţă, orizont cultural, răsărit al spiritului, fără de care n-ar fi posibil miracolul care însuflețește încrederea în biruința binelui.

Într-o lucrare intitulată sugestiv „Eseuri morale”, filosoful și strălucitul eminescolog Petru Creția aducea un elogiu ideii de speranță, stării profund umane de a spera. La început de an fiind, cred că este nimerită menționarea acestei splendide evocări a speranței: „Speranța este una dintre marile puteri ale sufletului, iar cu cât sunt mai silnice împrejurările, cu atât avem nevoie de mai multă tărie ca să le îndurăm, să le înfruntăm şi să le depăşim. Definiția speranței este simplă: ea este credința, când mai neclintită şi când mai şovăielnică (după oameni şi împrejurări), că ceasul încercării şi al răului va trece şi că va veni vremea binelui şi a înseninării. Tărâmul speranţei este viitorul, care, cum bine ştim, este mai întotdeauna incert. Speranța ne ajută să credem că, în ciuda a orice, cândva, binele ne va despovăra de rău”[1].

Anul 2014 ne deschide cu generozitate porțile prin timp și spațiu către tezaurul de neprețuit al culturii române, aducând în calendar aniversări sau comemorări cărora le vom datora măcar un timp de respirație, dacă nu chiar un efort de reflecție asupra îmbogățirii aduse culturii naționale de aceste personalități unice. Astfel, se împlinesc 75 de ani de când Perpessicius a inaugurat scrierea unei ediții critice a operei lui Eminescu. Peste ani, Muzeul Literaturii Române a primit girul Academiei Române de a continua acest demers esențial pentru fixarea marelui poet național în conştiinţa generațiilor şi, în anul 1994, a finalizat această strădanie cărturărească, fără pretenția că aceasta ar fi desăvârşită. Prin urmare, iată că se împlinesc 20 de ani de când „Ediția critică Eminescu” a fost încheiată într-o operă de referință a bibliografiei eminesciene naționale. Tot într-un ianuarie al culturii române se cuvine a ne aminti că se împlinesc 120 de ani de la naşterea lui Camil Petrescu, cel care vedea „ielele jucând”, vizionarul ideilor, creatorul realității prin propria conştiinţă şi cel care a construit o literatură sensibilă și complicată, concepând iubirea, dreptatea, adevărul şi demnitatea drept categorii morale absolute. Comemorăm 125 de ani de la plecarea în veşnicie a lui Ion Creangă, care ne cutreieră încă amintirile din copilărie, cu toate „dumbrăvile şi luncile umbroase, țarinele cu holdele, câmpul cu florile şi mândrele dealuri, de după care (îi) zâmbeau zorile, în

[1] Petru Creția, *Eseuri morale*, Ed. Muzeul Literaturii Române, Bucureşti, 2003

zburdalnica vârstă a tinereţii". Se împlinesc, apoi, 95 de ani de la trecerea în nemurire a lui Alexandru Vlahuță, cel care ne-a lăsat drept moştenire *România Pitorească*, un titlu actual și parcă anume echivalent cu un îndemn.

În alt registru, dar la fel de potrivit mozaicului editorial al acestei reviste, ne vom aminti că în acest an se împlineş-te un deceniu de la aderarea României la Organizația Tratatului Nord Atlantic (NATO), dar şi două decenii de la semnarea Parteneriatului Strategic pentru Pace (1994), care a pregătit această aderare. Acele momente par acum un „deja vu", dar înfăptuirea lor a fost mai întâi o problemă de viziune, dovedită de oamenii politici responsabili ai vremii, și apoi o chestiune de efort național, sub diferite dimensiuni, între care nu cea mai puțin dureroasă a fost restructurarea armatei. Fostul secretar general al NATO, Manfred Woerner, care ne vizitase țara încă din 1991, arăta, la deschiderea summit-ului Alianței din ianuarie 1994, că „mesajul nostru către noile democrații din centrul și estul Europei a fost la fel de constant: nu vă vom lăsa singuri. Ne pasă de securitatea voastră, care reprezintă o preocupare directă şi materială pentru noi. Când vom oferi calitatea de membru NATO unor țări, acest lucru se va face pentru stabilizarea Europei şi nu pentru divizarea ei".

Se va vorbi mult pe acest subiect într-un an în care avem atâtea să ne spunem, să decidem, să plănuim şi să oferim pentru prezent şi viitor. Partea americană s-a gândit înaintea noastră la această aniversare, dovadă fiind scopul declarat al vizitei recente pe care a făcut-o la București asistentul secretarului de Stat al SUA, Victoria Nuland. Odată cu intrarea în NATO, România a dobândit cea mai puternică garanție de securitate existentă în plan internațional, degrevându-se de multe aspecte dificile sau chiar imposibile ale asigurării propriei securități.

Răsfoind pe mai departe, cu aplecare și înțelegere, prin istoria marcată de căutări, împliniri, aşteptări, înfrângeri şi victorii, ca și prin izvorul nesecat de învățăminte al culturii naționale, vom afla noi motive pentru speranța de care vorbea atât de frumos Petru Creția. Restituirile culturale sunt necesare pentru că ele pot reprezenta combustia acelui proces de a clădi, a forma şi a găsi pentru țară acei „oameni pe care nimeni nu-i poate nici minți, nici înfrica, nici cumpăra". Asta cere, însă, răbdare și timp. Continuitate și, mai ales, devoțiune.

Avem, cu toții, dreptul moral să nu pierdem ceea ce am obținut, să obținem ceea ce ne lipseşte şi să ne întemeiem toate speranțele pe voința de a ne restitui prezentului mai întâi prin ce avem mai bun în noi înşine, cu demnitate, onestitate şi onoare, ca o obligație față de cei care ne-au lăsat țara cu chirie – urmașii noştri – și care așteaptă să le-o restituim mereu altfel.

Istoria înțeleasă ca progres în conştiința libertății

lect. univ. dr. Marius ANDREESCU

Ființa istorică sau istoria ca prezent continuu. Există cel puțin două forme de a înțelege istoria. Prima dintre acestea are în vedere diacronia faptelor care se petrec într-un anumit interval temporar cu un om, cu un popor sau însăşi cultura şi civilizația. Cealaltă modalitate este mai profundă şi are ca obiect sensurile şi semnificațiile pe care faptele istorice le relevă şi care se constituie într-un prezent continuu ce poate fi invocat pentru starea actuală a unui om, a unei națiuni sau a unei civilizații. Gabriel Liiceanu punea în evidență această ultimă modalitate de abordare a istoriei: „Dacă prin istorie se înțelege suita evenimentelor care se petrec cu noi, dar şi fără noi şi dincolo de noi, atunci, cultura echivalează desigur cu o retragere din istorie. Dacă însă cultura şi spiritul reprezintă însăşi mediul natural de existență al omului… atunci a trăi în cultură înseamnă de fapt a intra, acum abia, în istoria mai adevărată și esențială a omului. Şi la acest tip de istorie oricine poate să participe dacă nu cumva, prin însăşi esența sa de om, este chiar obligat să o facă".

Se poate discuta despre trei segmente ale istoriei: istoria unui om, a unei comunități şi istoria culturii. În toate aceste dimensiuni, una dintre problemele esențiale este aceea de a identifica progresul, atât în evoluția diacronică a faptelor istorice, cât şi în semnificația acestora. Desigur, însuşi conceptul de progres are o nuanță relativă, însă implică şi raportarea la un etalon, de regulă valoric, în ordine materială sau spirituală, în raport de care un eveniment sau o suită de fapte pot fi apreciate ca reprezentând o treaptă parcursă pe calea care duce la realizarea idealului valoric avut în vedere.

Progresul în istorie este foarte bine definit de marele filozof Hegel prin invocarea idealului valoric suprem care ar trebui să se regăsească atât în istoria omului, ca ființă individuală, în istoria unei colectivități, cât şi în istoria culturii, respectiv libertatea. În acest sens, gânditorul de la Iena spunea că istoria, privită prin sensurile și semnificațiile culturale şi cu raportare la conştiința de sine a omului sau spiritul unei colectivități, nu este altceva decât „progresul în conştiința libertății". Întrebarea firească este aceea dacă realitățile contemporane ale comunității în care trăim justifică această afirmație a lui Hegel. Este foarte important de a încerca un răspuns la această problemă deoarece prezentul continuu al istoriei şi implicit ființa istorică atât a unui om, cât şi a unei națiuni există numai în măsura în care se regăseşte în dialectica firească a libertății, realizată ca fapt individual, fapt social şi semnificație culturală. Ideea de progres istoric, în această perspectivă a formelor libertății, înseamnă, implicit, acea acumulare, în primul rând valorică, care să justifice o aşezare cât mai bună a unui individ sau a unui popor, în ființa sa istorică. Foarte bine sublinia această idee Schiller care spunea că menirea omului, în ființa sa istorică, este aceea de a „spori natura în mijlocul naturii". Desigur, o astfel de temă presupune o analiză care depăşeşte contextul acestui material. Încercăm câteva succinte referiri la ceea ce prezentul nostru ne oferă din perspectiva ființei istorice. Poate că cel mai mare pericol pentru ființa istorică a unui om sau a unui po-

por este situarea acestora în precaritățile existențiale ale unui moment temporar determinat, fără nicio raportare valorică la trecut şi nici la idealul de libertate construit ca dimensiune a conştiinței de sine.

Încercăm o simplă remarcă având caracter juridic. Constituția României, chiar în primul său articol, afirmă clar că democrația, ca atribut al statului, are ca fundament, printre altele, şi tradițiile poporului român. Aceasta nu este o simplă formulă juridică ci exprimă o realitate existențial valorică. Prezentul unui popor este condiționat nu atât de simpla diacronie a unor fapte şi evenimente istorice, cât mai ales de permanențele valorice, în ordine spirituală şi culturală, câştigate şi afirmate în decursul timpului. Deoarece istoria o înțelegem ca un prezent continuu al conştiinței individuale sau conştiinței sociale în dimensiunea libertății, raportarea la tradiție înseamnă cunoaşterea, reactualizarea şi valorificarea acesteia în contextul contemporan. Acesta este actul de „restituire" sau de reconstrucție a prezentului pe baza tradițiilor care, în esență, nu pot fi decât expresii valorice ce caracterizează, după caz, națiunea, o comunitate locală sau un individ. Evident că o astfel de restaurare, absolut necesară unei societăți democratice, implică un efort susținut de cunoaştere, conştientizare şi valorizare. Din nefericire, ființa istorică înțeleasă ca progres în conştiința libertății nu caracterizează deplin societatea noastră contemporană. Trecutul este uitat mai ales de către tineri sau nu este înțeles. Mai grav este că formele de construcție statală ale comunității caută, în mod intensiv, soluții exterioare ființei istorice a poporului, ignorând „tradițiile" adică tocmai permanența istorică, singura ce poate duce la un real progres în conştiința libertății.

Libertatea nu reprezintă, din perspectivă istorică, numai un element de conştiință individuală sau socială ci, în acelaşi timp, ea este un fapt, o realitate obiectivă care poate fi pusă în valoare tot prin raportare la particularitățile existențiale ale unui popor. Sunt mulți filozofi şi jurişti politologi care au încercat să dispute şi să înțeleagă libertatea. Poate că niciunul dintre aceştia nu a realizat o perspectivă mai amplă şi în acelaşi timp sintetică şi bine documentată a libertății în istorie, aşa cum a făcut-o savantul român Nicolae Iorga. În continuarea susținerii afirmațiilor noastre, încercăm o abordare a istoriei ca progres în conştiința libertății, dar înțelegând nu numai dimensiunea spirituală a conceptului ci mai ales faptul în sine, astfel spus libertatea ca dimensiune a ființei istorice a poporului român.

Libertatea ca fapt istoric. Nicolae Iorga reprezintă fără îndoială unul dintre ultimii reprezentanți ai gândirii enciclopedice şi universale din secolul al XX-lea. Impresionanta sa creație ştiințifică vizează practic aproape toate domeniile ştiințelor umaniste, fiind axată însă pe promovarea unei concepții istorice, concepție care se regăseşte nu numai în studiile şi publicațiile dedicate expres istoriei naționale şi universale, dar şi în întreaga sa creație ştiințifică, în toate domeniile pe care Nicolae Iorga cu excelentul său spirit de analiză şi de sinteză le-a abordat. Există istoriografi şi exegeți ai operei savantului care pun accent în special pe dimensiunea empirică şi descriptivă a operei acestuia fără să sublinieze în suficientă măsură şi importanta sa contribuție teoretică la cunoaşterea fenomenului social din perspectivă istorică şi umanistă. Desigur, opera creată de Nicolae Iorga este încă puțin cunoscută şi ideile sale, chiar şi cele cu preponderență din sfera de cercetare a istoricului sunt încă puțin valorificate de istoriografia modernă.

Concepția despre libertate atât prin dimensiunea sa individuală, cât şi socială reprezintă o astfel de preocupare şi contribuție a savantului cu importante consecințe nu numai din perspectiva ştiințelor istorice dar şi din perspectiva filozofiei, a sociologiei sau chiar a ştiințelor juridice. Este util să subliniem unele contribuții esențiale ale lui Nicolae Iorga la înțelegerea libertății ca fapt social şi istoric din perspectiva creației sale ştiințifice mai puțin abordată în exegeza contemporană. Libertatea în gândirea şi creația lui Nicolae Iorga este un loc comun care într-o formă sau alta poate fi regăsită ca subiect de cercetare şi analiză în aproape toată opera sa istorică. Există însă o lucrare mai puțin cunoscută în care marele savant formulează o teorie a libertății bazată pe dimensiunea istorică a acestui concept.

Nicolae Iorga a susținut în perioada anilor „20" 18 lecții la Universitatea din Bucureşti având ca subiect conceptul de libertate aşa cum poate fi înțeles în diferite momente ale istoriei lumii. În anul 1928, Nicolae Iorga a reunit într-un volum aceste lecții, volum care a fost publicat sub titlul „Evoluția ideii de libertate". Simpla trecere în revistă a temelor abordate în aceste studii relevă importanța deosebită a problematicii analizate şi chiar actualitatea acesteia. Nicolae Iorga îşi începe prelegerile cu tema libertății în monarhia orientală şi continuă apoi cu o analiză amplă a libertății în Grecia şi Roma, precum şi în lumea „barbarilor". Un capitol deosebit de important este dedicat de către marele savant libertății creştine, inclusiv din perspectiva reformei religioase calvine. Considerăm că este o analiză unică în istoriografie şi în teoria libertății analiza acestui concept ca „libertate a țăranilor" în lumea medievală. Abordările teoretice ale savantului se încheie cu o analiză importantă cu multe remarci ce pot fi valabile şi astăzi privind „Libertatea economică şi culturală în timpul de față" şi „Libertatea socială a secolului al XIX-lea".

Este important de subliniat faptul că perioada în care Nicolae Iorga îşi ținea aceste prelegeri este aceea a declanşării marilor crize economice când se consemnează şi prăbuşirea „mitului" unei ordini şi prosperități progresive în istoria europeană. Societatea civilă a vremii era dominată de valul noilor idei cu caracter sceptic şi în acelaşi timp de abandonare a marilor sisteme iluministe şi novatoare prin optimismul lor de gândire. Sistemele filozofice tradiționale bazate în special pe ideile lui Immanuel Kant sunt supuse unor critici acerbe. Astfel, Wilhelm Wund afirma că „principiul moral" stabilit de Kant nu are caracter aprioric, deoarece noțiunile pe care se bazează acesta sunt „luate, prin abstracție, din experiență". În acest context, afirmația lui Nicolae Iorga că „definițiile filozofice ale libertății s-au isprăvit" se înscrie în curentul de gândire europeană specific momentului istoric dominat de dezvoltarea concepțiilor şi doctrinelor cu caracter sceptic, pesimist, şi a doctrinelor de tip socialist sau pozitivist.

Într-un asemenea context, se ridica o problemă de stringentă actualitate şi de mare urgență pentru spiritul vremii: problema reconstrucției spirituale a unității omului

european. Acest imperativ al timpului în care a trăit şi creat Nicolae Iorga a rămas încă actual, iar cele 18 prelegeri despre libertate ale savantului încearcă să dea un răspuns prin soluționarea crizei filozofice a ideii de libertate. Abordarea ştiinţifică a acestei probleme de către Nicolae Iorga este originală, deoarece el nu va mai încerca să elaboreze un sistem etic al libertăţii valabil oricând în istorie. Marele savant va renunţa la orice dorinţă de sistem teoretic cu caracter aprioric şi universal valabil şi va clădi o teorie istorică a ideii de libertate cu scopul practic de a furniza un îndreptar de înţelepciune istorică într-o vreme de ample crize spirituale, de dezorientare generală, cu atât mai primejdioasă cu cât pesimismul, scepticismul şi pozitivismul epocii împinsese în desconsiderare mai toate tentativele de reorientare morală şi ideologică în acest domeniu.

Prelegerile lui Nicolae Iorga au deci un profund caracter umanist; ele promovează un umanism istoric, o înţelepciune a istoriei bazată pe recunoaşterea istoricităţii valorilor şi deci a relativităţii proiectelor omeneşti. Îndemnul la măsură şi la conştiinţa relativităţii istorice, precum şi ideea că epocile nu sunt izolate ci împreună devin într-un fel martore ale jocului secund ale epocii contemporane, reprezintă o parte din trăsăturile acestui *umanism istoric* al ideii de libertate pe care Nicolae Iorga îl contrapune umanismelor abstracte de tip iluminist care duceau la ignorarea unui adevăr istoric esenţial şi anume că legile şi imperativele au un conţinut istoric organic care trebuie să fie acceptat şi eliberat de iluzia că astfel de idei ar putea fi introduse din afară pe o cale raţională şi abstractă. În acest fel, în concepţia lui Iorga, libertatea nu este o simplă teorie bazată pe imperative etice, ci este o teorie bazată pe un raţionalism istoric care decurge din analiza atentă a epocilor în care se manifestă.

Înlăuntrul acestui raţionalism istoric, ideea de libertate este axială, iar domeniile ei de manifestare nu mai sunt doar cele ale gândirii şi ale „voinţei pure” (ca în eticele sistematice de natură kantiană), ci acelea ale *muncii,* ale *politicii* şi ale *gândirii.* Nicolae Iorga elaborează în acest sens un concept mai adânc al libertăţii care nu trebuie înţeleasă substanţialist şi nici nu trebuie ipostaziată prin unul din termenii ei. Pentru Nicolae Iorga, esenţa libertăţii înseamnă dreapta proporţionalitate interioară a celor trei termeni, astfel încât în starea lor ideală – valori maxime ale libertăţii atât în sfera muncii, cât şi în aceea a politicii şi în sfera gândirii – nicio societate istorică nu se înfăţişează cu „proporţia de aur” a libertăţii căci într-una avem o oarecare libertate a muncii, dar lipsesc libertatea politică şi a gândului sau există epoci istorice în care aceste din urmă libertăţi au un caracter predominant. Ceea ce conferă acestei proporţii o valoare anume sunt tocmai structurile sociale. Aceste structuri lucrează şi din afară dar şi din lăuntrul indivizilor în aşa fel încât libertatea presupune un raport dialectic între dimensiunea sa individuală, inclusiv în ceea ce priveşte conştiinţa libertăţii şi cea socială ca manifestare a individului.

Urmărind astfel evoluţia ideii de libertate, Nicolae Iorga elaborează într-un chip cu totul original o *istorie interioară* a omenirii, care nu se reduce la istoria unei idei, ci cuprinde înfăţişările complexe pe care le ia omul liber în istorie. „Evoluţia ideii de libertate” este o carte europeană de umanism clădită cu gândul şi viziunea umanistului sud-est-european care a fost Nicolae Iorga şi care spune că istoria nu este numai descrierea a unor evenimente, ci este şi istoria perpetuării în forme de largă diversitate a libertăţii fără de care omul ar fi încetat de a mai exista prin caracteristicile sale raţionale. Fiecare formă istorică de societate poartă cu ea un anumit chip al libertăţii şi lasă în urma ei o idee istorică de libertate. Evoluţia ideii de libertate este evoluţia omului liber care, prin multitudinea de timpuri şi de geografii sociale care i-au fost hărăzite să le parcurgă este în permanentă căutare a unei forme de libertate care să-i confere plenitudinea întreită: în muncă, în politică şi în gândire. Iorga susţine că omul a stat întotdeauna într-o formă de libertate. Uneori s-a înălţat cu formele lui istorice de libertate, alteori a căzut sub ele sau împreună cu ele şi de cele mai multe ori a ieşit din unele pentru a intra în lumina altora. Marele savant consemnează aşadar un tip istoric de libertate care ar putea fi înţeleasă prin traducerea pe care tot el o propune din Spinoza: „libertatea este necesitate cu rost”. A fi liber înseamnă a fi în rostul tău. A-ţi pierde rostul înseamnă totuna cu a-ţi pierde libertatea. Un alt aspect deosebit de interesant care rezultă din aceste prelegeri, precum şi din alte scrieri istorice ale savantului este ideea că antichitatea ţărănească nu se stinge niciodată în istorie, dimpotrivă susţine proiecte istorice culturale sau politice la nivel macrosocial, venind astfel în contradicţie deseori cu proiectele susţinute pe temeiul unor sisteme raţionaliste şi abstracte. Uneori aceste proiecte raţionalist abstracte cresc sub forma unor canoane impuse peste popoarele care-şi continuă linia evolutivă a vechilor lor aşezăminte aşa cum s-a întâmplat cu grecii sau cu perşii, sau aşa cum s-a întâmplat şi cu libertăţile ţărăneşti pe teritoriul României.

Încheiem aceste succinte considerente cu menţiunea că Nicolae Iorga propune o reconsiderare a ideii de libertate din perspectiva unei analize istorice concrete şi evolutive. Astfel, libertatea nu poate fi considerată numai prin conotaţiile sale care rezultă din definiţiile filozofice sau clasificările juridice, ci în primul rând ca realitate şi fapt istoric ancorate în specificul fiecărei epoci istorice, iar pe de altă parte ca expresie a permanenţei continuităţii individualităţii umane în special prin specificul naţional conferit de o anumită arie geografică.

BIBLIOGRAFIE

Hegel, *Fenomenologia spiritului*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1971;

Constantin Noica, *Spiritul Românesc în cumpătul vremii*, Editura Univers, Bucureşti, 1978;

Gabriel Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniş*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1991;

Nicolae Iorga, *Evoluţia ideii de libertate*, Bucureşti, 1928;

Egyed Peter, *Libertatea în filozofie*, Editura Grinta, Cluj Napoca, 2008;

Ilie Bădescu, *Conceptul de libertate în gândirea lui Nicolae Iorga*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1987.

Participarea României la cel de-al Doilea Război Balcanic în jurnale cinematografice de actualități ale epocii

ing. Aurelian R. ROMAN

Anul trecut, s-au împlinit 100 de ani de la cel de-al Doilea Război Balcanic din anul 1913 la care România a luat parte, în perioada când se sfârșea epoca marilor imperii, înainte de Marele Război și de noua epocă europeană a națiunilor. În istoriografia română, evenimentul poartă denumirea de *Campania din Bulgaria – 1913*.

Subiectul participării României la cel de-al Doilea Război Balcanic, sub toate aspectele sale, a fost pe larg abordat în perioada interbelică, dar a fost aproape ignorat în perioada comunistă de după cel de-al Doilea Război Mondial, până în 1989. După această dată s-au scris, în țara noastră, numeroase lucrări ce abordează tema participării României la acest conflict balcanic, cu diferite concluzii, unele total contradictorii. Lucrul acesta nu se întâmplă, de exemplu, în Bulgaria, unde istoricii promovează o poziție unanimă asupra evenimentelor. Abordarea acestui subiect nu trebuie să sperie pe nimeni, aceasta făcându-se doar ca o analiză din perspectivă istorică, precum și pentru a comemora pe cei care au pierit în aceste evenimente și au fost uitați prea mult timp. Ei nu au avut decât vina de a-și fi servit țara, acolo unde aceasta i-a trimis, iar memoria lor trebuie păstrată și onorată.

Fig. 1. – Monumentul eroilor *Campaniei din Bulgaria, 1913* (Regimentul 6 Artilerie din Pitești – foto inaugurare)[1]

Intrarea României în acest conflict a fost precedată de unele măsuri luate de guvernul Titu Maiorescu, sub directa îndrumare a regelui Carol I, ce au vizat, pe parcursul anilor 1912 și 1913, măsuri de ordin diplomatic, politic și militar, în condițiile în care România era membră a alianței cu Austro-Ungaria și Germania. Opinia publică românească a fost pregătită psihologic și a existat o stare favorabilă intervenției armatei române în conflictul balcanic. În luna mai, România obține Silistra pe cale diplomatică iar pe 28 iunie se declanșează intervenția la sud de Dunăre, cu alipirea Cadrilaterului, urmată de încheierea păcii la București, pe 28 iulie 1913.

Acțiunea militară a României, executată de generalul Alexandru Averescu, sub coordonarea regelui Carol I și având aprobarea Marilor Puteri s-a desfășurat prin mobilizarea a 5 corpuri de armată cu 15 divizii, dintre care 5 de rezervă, cu un total de 247 batalioane, 95 escadroane, 180 baterii tunuri și cu un efectiv de 10.600 ofițeri și 460.000 trupă[2]. Acoperirea frontului la sud de Dunăre s-a făcut pe trei zone: zona I între Turnu Severin și râul Olt (corpul 1 armată – patru sectoare), zona II între râul Olt și lacul Greaca (corpul 2 armată – 3 sectoare) și zona III între lacul Greaca și Ilanlîk, azi Vama Veche (corpul 5 armată – șapte sectoare).[3] Ulterior, acestor forțe li se adaugă și cele ale corpurilor 3 și 4 armată.

Armata română a invadat teritoriul bulgar cu o forță de atac principală, cu obiectiv Sofia și care s-a scindat în două direcții, spre Orhanie (pentru amenințarea capitalei) și Mihailovgrad (pentru izolarea Vidinului, unde era Armata I-a bulgară și eventualul contact cu sârbii). O forță de atac secundară a pornit din Dobrogea spre Cadrilater, pentru ocuparea teritoriului revendicat, formată din corpul 5 armată. Avansarea pe teren s-a făcut rapid, fără a se întâmpina rezistență armată, avangarda trupelor române ajungând aproape de Sofia. Aici trupele au fost oprite de regele Carol I pentru a se evita umilirea completă a bulgarilor. În Dobrogea, s-a avansat la Silistra, Turtucaia, Dobrici, Balcic și până la Varna chiar, cu o unitate de recunoaștere, care ulterior s-a retras pe aliniamentul Ekrene. Unități de recunoaștere au fost trimise de asemenea la Șumla și Ruse[4].

Pregătirea tactică militară a fost excelent elaborată. Planul de invazie era construit atent pe baza informațiilor precise despre poziția și forța unităților bulgare aflate în fața trupelor române, ceea ce presupune că existau informații culese înainte de intervenție. Experiența pozitivă acumulată în timpul războiului de la 1877-1878 despre rutele de atac, a constituit un avantaj. Un fapt important a fost separarea trupelor bulgare întâlnite, de ofițerii lor. Soldații bulgari au fost lăsați să meargă spre casă, dar ofițerii au fost internați în România, pentru a evita organizarea și conducerea de atacuri militare, dar și pentru a se

[1] ***, *Regimentul 6 Artilerie (Pitești), în amintirea celor morți în compania anului 1913 din Bulgaria*, Biblioteca Județeană Argeș.

[2] George G. Garoescu, *Războaiele balcanice 1912-13 și Campania română din Bulgaria*, Tipografia centrului de instrucție al infanteriei, Sfântul Gheorghe, 1935, p. 126.

[3] *Ibidem*, p. 127.

[4] *Ibidem*, p. 131.

obține informații utile prin interogarea acestora (ofițerii bulgari aveau o lungă și bună experiență de luptă).

Cele mai mari probleme din această campanie militară au fost date de epidemia de holeră (care a dus la pierderea multor vieți ale soldaților români, până ce măsurile de profilaxie și vaccinare au devenit efective), căile lungi de legătură cu trupele, fapt ce a creat probleme în aprovizionare, lipsa de pregătire adecvată și de experiență în comandă și luptă a unei părți a corpului ofițerilor comparativ cu celelalte armate care luptau de câțiva ani (România nu mai purtase război de la 1878), dar și altele. Discuțiile despre armistițiul cerut de bulgari au început la 11 iulie și s-au terminat la 28 iulie 1913 cu semnarea păcii la București.

Aceste evenimente sunt acoperite cu documente cinematografice de tipul jurnalelor de actualități cinematografice, dintre care unul mai există în Arhiva Națională de Filme (A.N.F.) a României. Aceste filmări, realizate în cursul anului 1913, sunt astăzi documente istorice. Apariția cinematografului și a filmelor, a consacrat o nouă formă de diseminare a informației, inedită, rapidă, ieftină, în masă (un jurnal de actualități putea fi văzut de mult mai multe persoane la o singură proiecție cinematografică la un preț relativ scăzut, nefiind nevoie să știi multă carte) și de impact, prin prezentarea de imagini. Important este că filmările ajungeau în timp real spre a fi difuzate înaintea filmelor artistice de cinema. Se puteau difuza și de caravane mobile oriunde, la oraș sau în mediul rural.

Documentele filmate, deși prezintă poziția oficială și în mod optimist, chiar puțin regizat, situația de pe teatrul de operații, pot ajuta la completarea și formarea unei imagini cât mai corecte a evenimentelor prin atenta studiere a imaginilor surprinse pe pelicula cinematografică, de la analiza tehnicii militare folosite, a stării uniformelor, la sesizarea stării căilor de comunicații, a condițiilor meteorologice, la dotarea armatei, mimica și gestica militarilor, a civililor, etc. și care coroborate cu mărturiile scrise ale participanților la acest eveniment dau o imagine mai clară și poate mai aproape de adevăr, cu toate că este evidentă folosirea filmului ca mijloc de propagandă oficială. Menționăm că pe internet, pe paginile site-ului www.youtube.com pot fi vizionate și diverse filmări ale acțiunilor bulgare, grecești, turcești, sârbe, din timpul războaielor balcanice, de tipul jurnalului de actualități cinematografice, realizate de casele de filme (în special franceze – care la acel moment ocupau cea mai mare parte a pieței – dar nu numai) în perioada celor două războaie balcanice.

Filmările din epocă, s-au efectuat de operatorii diferitelor case de producție cinematografică cu acordul și sprijinul Ministerului de Război al României. Doresc să menționez titlurile de filme (jurnale de actualități cinematografice) realizate în epocă legate de subiectul războiului balcanic (identificate din diferite surse[5]):

1. *Silistra.* Regia Gheorghe Ionescu-Cioc.
2. *Vederi din campania militară română (I).* Regia Franck Daniau.
3. *Vederi din campania militară română (II).* Regia Franck Daniau.
4. *Inspecția Alteței Sale Regale Principesa Maria la Regimentul 4 Roșiori.* Regia Nicolae Barbelian.
5. *Ocuparea Cadrilaterului.* Regia Ion Voinescu.
6. *Operațiunea armatei române în Bulgaria.* Regia Ion Voinescu.
7. *Tedeum pe teritoriul cucerit, la Balcic.* Regia Ion Voinescu.
8. *Marina de război română.* Regia Gheorghe Ionescu-Cioc.
9. *Mobilizarea armatei române (partea I).* Regia Ion Voinescu.
10. *Mobilizarea armatei române (partea II).* Regia Ion Voinescu.
11. *Mobilizarea armatei.* Regia Franck Daniau.
12. *Mobilizarea garnizoanei București.*
13. *Întoarcerea armatei române.* Regia Ion Voinescu.
14. *Întoarcerea trupelor române din Bulgaria.* Regia Franck Daniau.
15. *Înaintarea armatei române în Bulgaria.* Regia Franck Daniau.
16. *Automobiliștii voluntari din armata română.* Regia Franck Daniau.
17. *Manifestațiile cu prilejul declanșării războiului cu Bulgaria.* Regia Franck Daniau.
18. *Teribilul cutremur din Bulgaria.* Regia Ion Voinescu.
19. *Vederi din Cadrilaterul României.* Regia Franck Daniau.
20. *Turtucaia.* Regia Franck Daniau.
21. *Sosirea tuturor delegațiilor la Conferința Păcii.* Regia Franck Daniau.
22. *Domnul Venizelos la Biserica Grecească.* Regia Franck Daniau.
23. *Tedeumul de la Mitropolie.* Regia Franck Daniau.
24. *Conferința pentru pace de la Ministerul de Externe.* Regia Svoboda.
25. *În vizită la Sinaia.* Regia Constantin T. Teodorescu.
26. *Vizita delegaților balcanici la Sinaia.* Regia Svoboda.

Se constată la o primă vedere, un număr relativ mare de filmări ce acoperă perioada de pregătire, desfășurare, încheiere a intervenției militare a României, precum și conferința de pace de la București. Lucrul acesta este de remarcat deoarece, deși cinematograful apăruse de puțin timp, doar din anul 1895, el era bine reprezentat în România anului 1913, inclusiv cu producții autohtone, chiar dacă unele jurnale de actualități cinematografice se produceau în colaborare și pentru casele de producție cinematografică străine, fiind prezentate în multe alte țări. Prima filmare din România, *Parada de 10 mai,* din anul 1897, a lui Paul Menu este și primul jurnal cinematografic de actualități produs în țara noastră.

În arhiva A.N.F., conform catalogului de filme 1897-1948, întocmit de Silvia Borcan și Bujor T. Râpenu, la sediul din Jilava, se găsește doar un fragment de film, dintr-un jurnal de actualități, numit *Operațiunea armatei române în Bulgaria*, produs în vara anului 1913 (probabil la sfârșitul lunii iunie și începutul lunii iulie) de casa de film Pathé București, operator Ion Voinescu, film mut, alb-negru, cu o lungime de 69 metri, care prezintă aspecte din zona de operații Caraomer-Dobrici din Cadrilater, în care a operat Corpul 5 armată de sub comanda generalului Ioan Culcer.

[5] http://www.cinemagia.ro/, 01.06.2011.

Filmările din fragmentul de la A.N.F. sunt făcute în Dobrogea românească și Cadrilater, zone care au fost mai liniștite, deoarece aici nu au existat cazuri de holeră, iar planurile de invazie au decurs fără incidente. Singura problemă resimțită de trupe aici a fost lipsa apei.

Temele principale luate în discuție despre pelicula filmată privesc activitățile din spatele frontului, operațiile militare de pe front și tehnicile de filmare folosite de operatorul Ion Voinescu.

În prima parte a filmului se prezintă în acțiune compania de bicicliști a căpitanului Hristodulo care operează pe biciclete, probabil Steyr, având puști individuale, posibil de cavalerie, cu țeava mai scurtă, de tip Steyr-Mannlicher 1893/1895. Pușca Steyr-Mannlicher era în dotarea standard a armatei române, aceasta fiind folosită până în cel de-al Doilea Război Mondial. Folosirea bicicletei creștea raza și viteza de operare a infanteriei de recunoaștere, parcurgându-se chiar și 100 de kilometri pe zi.

Fig. 2. – Compania de bicicliști a căpitanului Hristodulo – cadru din film

Cea de-a doua filmare prezintă activitățile din spatele frontului. În acest caz sunt prezentate noile cuptoare militare de campanie tractabile de cai (cinci astfel de utilaje se pot vedea), împreună cu personalul de deservire, la o demonstrație de utilizare a acestora. Scenele sunt filmate la Caraomer, azi Negru Vodă în județul Constanța, după cum se prezintă pe genericul filmului. Se mai poate observa și cortul sanitar, din cadrul organizării taberei, precum și ofițeri, trupă și civili.

Fig. 3. – Cuptoare de campanie pentru coacerea pâinii necesare trupelor cu personalul auxiliar – cadru din film

Tot în imagini filmate la Caraomer se mai pot vedea soldați ce frământă aluatul pentru pâine în copăi de lemn, depozitarea acestuia pentru dospit și transportul la cuptoare. Activitatea bucătăriei de campanie se desfășura neîntrerupt și în schimburi (se observă într-una din imagini o lampă cu gaz pe un suport exterior pentru iluminat nocturn).

Fig. 4. – Militari români ce frământa aluatul de pâine care va fi trimis la cuptor pentru coacere- cadru din film

Următoarele imagini sunt filmate la Dobrici (Bazargic), unde era staționată artileria. Se observă tabăra, cavalerie, trupe și un ofițer călare ce scrie o depeșă pe care o înmânează unui curier călare pentru transmitere. Se succedă imediat imagini cu militari la malul mării, probabil la Balcic iar în alte imagini apar militari, oficiali români și musulmani pe un ponton pentru o ceremonie oficială.

Fig. 5. – Oficialități locale civile și militare românești și străine, probabil la Balcic – cadru din film

În continuare sunt imagini ale unui escadron de cavalerie cu un steag în mișcare. După acestea sunt prezentate imagini cu un grup de 8 ofițeri români printre care se distinge generalul Ioan Culcer, comandantul corpului 5 de armată din Dobrogea. Ofițerii, probabil din statul major al generalului, studiază planurile pe câmpul de luptă iar generalul Culcer trasează indicații.

Fig. 6. – Generalul Ioan Culcer, comandantul forței militare secundare, de ocupare a Cadrilaterului, împreună cu șapte membri ai statului său major, discutând planurile pe teren și trasând indicații tactice – cadru din film

În continuarea filmării se observă un escadron de cavalerie în mișcare pe teren și artilerie de câmp tractată de cai, executând manevre. Tunurile sunt model 1904, calibru 75 mm, cu echipaj de 6 servanți și tractate de 6 cai.

Ca tehnică cinematografică de filmare se poate menționa tehnica de filmare cu camera imobilă dar și cu mișcarea camerei în jurul axei verticale (rotire), vederea de ansamblu, vederea generală dar și prim planul. În acest caz știm din sursa A.N.F. că operatorul a fost Ion Voinescu, un profesionist. Așa cum am arătat, doar acest fragment este menționat ca existând la A.N.F. deși au fost făcute mai multe filmări. Posibil ca celelalte filme să existe în colecții publice sau private din țară sau străinătate. Găsirea lor poate fi un subiect bun de cercetare ce ar reda istoriei noastre și mai multe imagini care să ilustreze evenimentele de acum un secol la care armata română a luat parte.

Fig. 7. – Baterii de tunuri de câmp Krupp, tractate de cai, efectuând manevre – cadru din film

Piteştiul modern şi pictorii săi

prof. dr. Elena ȘTEFĂNICĂ

Piteştiul secolului al XIX-lea s-a afirmat şi prin pictorii săi, a căror faimă a fost creată datorită decorării unor lăcaşuri de cult din Piteşti şi din zonele din jur, fiind considerați adevărați creatori de şcoală. Activitatea a trei pictori originari din Piteşti a fost prezentată de Gheorghe I. Deaconu[1]. Pictorii prezentați sunt reprezentativi pentru evoluția picturii româneşti pe parcursul secolelor XIX şi prima jumătate a secolului al XX-lea: Petre Ghețulescu zis *Zugravul* (pictor de biserici din prima jumătate a secolului al XIX-lea), Ilie Petrescu şi Costin Petrescu.

Petre Zugravul, împreună cu Zogravul Gheorghiță şi Kir Voicu din Piteşti au zugrăvit „pe verde” (pe zidul crud, cu tencuiala neuscată)mai multe lăcaşuri de cult, între care menționăm: Biserica Domnească din Caracal (în 1838), Biserica Buda de peste Olt a lui Nectarie (tot în 1838), Mănăstirea dintr-un lemn din Vâlcea (1841). Singur, Petre Zugravul a decorat Biserica Mănăstirii Vieroşi, paraclisul sudic al Bisericii Cozia şi a pictat numeroase icoane. Opera acestuia se remarcă prin tehnica executării frescei, învățată după lucrarea celebră în domeniu, „Erminia”, a călugărului Gherontie de la mănăstirea Horezu şi în timpul colaborării cu Zograful Gheorghiță, prin naturalețea coloritului folosit, precum şi prin inspirația din realitate.

Celălalt pictor celebru din Piteşti amintit în studiul lui Gheorghe Diaconu a fost Ilie Petrescu, „elev al lui Voicu”, meşter vestit, cu studii de artă decorativă la Viena. A pictat, în frescă sau în ulei, biserici, icoane, portrete, autoportrete de tinerețe, tablouri precum „Mihai Viteazul după lupta de la Călugăreni” (1867) ş.a. Opera lui Ilie Petrescu se remarcă prin „simțul proporțiilor, arta îmbinării culorilor, legătura cu realitatea”. A avut o bogată activitate, decorând circa 40 de biserici din Argeş, Olt, Vâlcea, Teleorman. Ca o recunoaştere a talentului său şi a neobositei activități, în 1865 a devenit „starostele zugravilor din Piteşti”. A pictat o serie de biserici şi din Piteşti şi din apropierea acestui oraş, precum: Biserica Maica Precista, în 1861, Biserica Sf. Nicolae, în 1867, Sf. Treime, în 1885, Biserica din Slătioare-Băbana, în 1887. Pasiunea pentru pictură şi talentul său l-a lăsat moştenire şi celor doi fii ai săi, respectiv Gheorghe şi Constantin (Costin), alături de care a pictat până în ultimele sale clipe de viață, până în 1888.

Cel mai celebru pictor din perioada studiată rămâne Costin Petrescu, născut într-o familie cu tradiție în arta decorativă, la 10 mai 1872 la Piteşti, intrat în conştiința publicului datorită decorării Ateneului român cu marea frescă ce reprezintă istoria românilor. Costin Petrescu a făcut şcoala primară şi studiile liceale la Piteşti, rămânând orfan de la 16 ani a trebuit să-şi câştige existența, lucrând alături de fratele său Gherghe la decorarea unor Biserici din Piteşti şi din țară. S-a căsătorit cu Bălaşa Minescu, fiica protopopului Mihalache Minescu de la Biserica Mavrodolu din Piteşti. Studiile superioare le-a absolvit la Bucureşti, la Şcoala de Belle-Arte şi la Şcoala de Arhitectură, unde i-a avut profesori pe marii maeştrii Mirea şi Sterian. Fire practică, pentru a-şi putea întreține

[1] Gheorghe I. Deaconu, *Pictori argeşeni din nou acasă*, în „Argessis – studii şi comunicări – istorie, muzeografie, cultură”, vol. VII, Muzeul Județean Argeş, Piteşti, 1995, p. 185-191.

familia, Costin Petrescu a absolvit şi cursurile Şcolii de ingineri hotarnici, cunoscându-se nevoia societăţii româneşti de asemenea specialişti în domeniu. După absolvirea studiilor, a fost angajat ca arhitect la Ministerul Agriculturii şi Domeniilor (1897-1898), în 1900 fiind profesor de desen la Liceul „Mihai Viteazul" din Bucureşti. Prima expoziţie personală este organizată în 1902, la Ateneul Român. Recunoaşterea publică a talentului său va prilejui expunerea operelor sale între 1903-1905 în saloane din Viena, Munchen, Paris (aici va expune în salonul permanent portretul în mărime naturală al diplomatului Vasile Lascăr). Întors în ţară, în 1908 va candida pentru o catedră la Şcoala de Belle-Arte din Bucureşti, dar va continua să fie şi un practician, realizând decorarea Bisericii Roznov din Moldova, în 1912, iar în 1922 realizând pictura în frescă de la Catedrala Unirii din Alba-Iulia.

Cunoaşterea tehnicii frescei şi prestigiul dobândit îl vor recomanda pe Costin Petrescu pentru a ţine o serie de cursuri în străinătate, precum cel dintre 1925-1926 de la Lyon, despre frescele din ţara noastră, precum şi cel susţinut la Paris în 1932, respectiv „Arta frescei", în limba franceză. În ţară, C. Esarcu dorea să se realizeze o frescă în marea rotondă a Ateneului Român care să înfăţişeze „fazele principale ale istoriei românilor". Dintre mai mult proiecte prezentate, a fost ales cel al lui Costin Petrescu. Sub îndrumarea marelui nostru istoric Nicolae Iorga şi după un studiu de 10 ani asupra acestei teme, proiectul lui Costin Petrescu a fost acceptat în 1933 de către Societatea Ateneul Român. Execuţia frescei de 200 de metri pătraţi a durat patru ani, fiind finalizată în mai 1937, rămânând o capodoperă în domeniu. Alte opere ale lui Costin Petrescu se regăsesc la Casa Universitarilor din Cluj, respectiv panouri care înfăţişează „Istoria culturală a românilor din Transilvania", precum şi în clădirea redacţiei ziarului „Universul", respectiv fresca „Munca de editare a unui ziar". Frescele sale împodobesc o serie de biserici din Bucureşti, precum Sf. Constantin, Mihai Vodă (1940), din apropierea Bucureştiului – Sf. Dumitru, din Colentina, dar şi din Transilvania, Biserica Sf. Nicolae din Scheii Braşovului, frescă realizată în ultimii ani ai războiului, 1944-1945.

Personalitate polivalentă în domeniul picturii, îmbinând tradiţia românească a realizării frescei cu noile tehnici de pictură, Costin Petrescu a realizat o serie de portrete ale unor personalităţi politice şi culturale, precum cele ale lui Vasile Lascăr, Costică Arion, Grigore Cantacuzino, Spiru Haret, Mitropolitul Pimen, generalul Pillat, dar a lăsat posterităţii şi o serie de portrete sociale, precum „Jelbarul", „Bătrânul Samsar", „Ruxandra Găinăreasa", „Moş Leiba", „Proprietăreasa", „Sergentul Tilică Alexandru" – erou din Regimentul 4 Argeş Piteşti, în Primul Război Mondial, „Erou rus", „Exodul", „Mărăşti", „Dacia", „Conferinţa Păcii Balcanice de la Bucureşti din 1913" etc.

Se spune că marile pasiuni îi ţin în viaţă pe marii artişti şi le insuflă energii creatoare, astfel încât aceştia realizează opere memorabile şi la vârste venerabile. Un exemplu în acest sens este şi decorarea Holului de onoare al Palatului Patriarhiei din Bucureşti, între 1950-1951, la vârsta de 78-79 de ani.

Unirea Principatelor Române

prof. Marius CHIVA

Unirea Ţării Româneşti cu Moldova, înfăptuită la 24 ianuarie 1859, reprezintă actul politic ce stă la baza României Moderne şi a formării naţiunii române. Împrejurările nu au permis unirea simultană a celor trei ţări române: Moldova, Ţara Românească, Transilvania. Statul naţional român s-a format treptat, începând cu Unirea din 1859 şi încheindu-se în 1918, când lupta de eliberare naţională a poporului va fi încununată de victorie.

Theodor Aman – *Proclamarea Unirii 1859*

În vara anului 1853 a izbucnit războiul Crimeii, început de Rusia împotriva Imperiului Otoman, eveniment care a adus în prim-planul politic internaţional chestiunea orientală, inclusiv problema Principatelor dunărene, unirea acestora fiind una din problemele importante ale Congresului de Pace de la Paris din 1856. Reprezentanţii Marilor Puteri au adoptat poziţii diferite faţă de Unirea Principatelor, în funcţie de propriile interese. Astfel, Franţa dorea să-şi asigure un debuşeu economic în sud-estul Europei şi un pion al influenţei sale politice; Rusia vedea în unire un mijloc de a slăbi puterea Imperiului Otoman; Sardinia şi Prusia, susţinând cauza românilor, pledau indirect pentru unificarea Italiei şi Germaniei; Anglia dorea menţinerea Imperiului Otoman ca forţă opusă Rusiei; Turcia, puterea suzerană, se temea că Moldova şi Muntenia unite îşi vor redobândi independenţa politică; Austria considera că statul naţional român ar duce la intensificarea luptei de eliberare a românilor din Transilvania, doritori să se alăture fraţilor de peste Carpaţi. Din cauza acestor poziţii contradictorii, Congresul din 1856 nu a putut ajunge la un acord asupra Unirii Principatelor, dar s-a creat posibilitatea ca românii din cele două ţări române să se pronunţe în această problemă. S-a stabilit

organizarea unor Adunări ad-hoc, s-a anulat protectoratul rusesc, înlocuit cu garanţia colectivă a Marilor Puteri. Congresul a hotărât ca sudul Basarabiei să reintre în componenţa Moldovei, dar şi măsuri economice precum libertatea navigaţiei pe Dunăre şi neutralitatea Mării Negre.

Într-o atmosferă de patriotism, adunările ad-hoc au adoptat în 1857 rezoluţii asemănătoare care cereau unirea Principatelor Române într-un singur stat cu numele de România, respectarea drepturilor, a autonomiei şi a neutralităţii acestui stat, precum şi prinţ străin dintr-o familie domnitoare din Europa. Convenţia de la Paris din august 1858 prevedea: unirea celor două ţări române într-un singur stat sub numele de Principatele Unite ale Moldovei şi Valahiei, fiecare având domnitor, guvern şi adunare legiuitoare separate; înfiinţarea unei Curţi de Casaţie comune, cu sediul la Focşani. Erau prevăzute o serie de prevederi comune precum desfiinţarea privilegiilor şi a rangurilor boiereşti, responsabilitatea ministerială, reglementarea prin lege a raporturilor dintre ţărani şi proprietari. Convenţia de la Paris va avea rol de constituţie pentru noul stat creat şi va rămâne în vigoare până în 1864.

În ziua de 5 ianuarie 1859, Adunarea electivă de la Iaşi l-a ales ca domn al Moldovei pe candidatul Partidei Naţionale, Alexandru Ioan Cuza, iar la 24 ianuarie, acesta a fost ales şi în Ţara Românească, prin voinţa unanimă a poporului, cu toată opoziţia conservatorilor.

Ziua de 24 ianuarie se înscrie pentru totdeauna în istoria acestei ţări ca „Ziua renaşterii naţionale". Punând bazele României Moderne, Unirea din 1859 a însemnat o etapă importantă pe drumul unităţii naţionale, a cărei întregire deplină se va înfăptui în 1918.

Ion C. Brătianu

drd. ing. Marius POSTELNICESCU

(continuare din numărul precedent)

Din întreaga activitate politică a lui Ion C. Brătianu, poate cea mai prolifică, şi rămasă în analele istoriei, este cea referitoare la activitatea revoluţionară din 1848. Revoluţia din Ţara Românească, pregătită de la sfârşitul lui aprilie până la începutul lui iunie, a izbucnit la Islaz în 9 iunie 1848, când Ion Heliade Rădulescu a prezentat mulţimii Programul Revoluţiei, numit mai apoi Proclamaţia de la Islaz. În Bucureşti, revoluţia a început la 11 iunie. S-au strâns bani, s-au cumpărat arme şi s-a început pregătirea populaţiei, mai ales a lucrătorilor – tăbăcari, măcelari, negustori. I.C. Brătianu a fost unul din animatorii revoluţiei. El şi-a ras barba şi mustăţile şi, punându-şi ochelari albaştri, nu putea fi recunoscut nici de prieteni. Apoi, împreună cu mulţi locuitori ai Bucureştiului, au intrat în curtea Palatului Domnesc. Acolo erau strânşi boierii şi Gheorghe Bibescu, domnul Ţarii Româneşti. Sub presiunea mulţimii, oastea din curtea Palatului a trecut de partea revoluţiei. I.C. Brătianu, nerecunoscut de nimeni, a vrut să vorbească cu domnitorul şi i-a cerut să „gonească Ministerul vechi şi să formeze altul din oameni ai reformelor. Vodă aşezat la o masă, între mine şi Nicolae Golescu, sub dictarea noastră, scrise el însuşi demisia Guvernului existent şi lista celui nou"[1]. Era victoria lui Ion Brătianu şi a „străzii". În Guvernul revoluţionar, I.C. Brătianu a îndeplinit una din funcţiile de secretar, preşedinte fiind mitropolitul Neofit. Dându-şi seama de necesitatea sprijinului extern al Revoluţiei, I. Brătianu împreună cu C.A. Rosetti au redactat şi expediat în Franţa pe adresa profesorului Edgar Quinet o scrisoare în care după ce îl informează că Rusia se înarmează şi că soldaţii ei sunt gata să treacă hotarul, se arată: „Toată speranţa noastră este în voi, în a doua noastră patrie"[2].

I.C. Brătianu a mai fost încă o dată salvatorul revoluţiei. Mitropolitul Teofil, împreună cu coloneii Odobescu şi Solomon, adversari ai regimului revoluţionar, au arestat Guvernul şi au înfiinţat Căimăcămia, o conducere interimară. A urmat înconjurarea palatului de către 40000 de negustori, meseriaşi, preoţi, populaţia mahalalelor, ţărani din împrejurimile capitalei. Brătianu a intrat în Palat şi colonelul Ioan Odobescu, la presiunea mulţimii, a acceptat propunerea de a se retrage în cazarmă şi aducerea Guvernului revoluţionar înapoi în Bucureşti. Când, sub presiunea Rusiei, Înalta Poartă a trimis spre Principate o armată alcătuită din 20000 de ostaşi, sub comanda lui Omer Paşa şi un comisar special, Suleiman Paşa, pentru a restabili ordinea în Ţara Românească, Ion Brătianu a fost cel care a ţinut un discurs în faţa a 30000 de oameni pe Câmpia Libertăţii (Filaret, Bucureşti), discurs prin care a încurajat poporul pentru apărarea Constituţiei şi a pământului faţă de oştirea turcă. În urma negocierilor cu Suleiman Paşa, se încheie un acord, se numeşte o Locotenenţă Domnească a Ţării Româneşti şi urmează câteva zile de euforie a populaţiei Bucureştiului. Au urmat două ipostaze în care Ion C. Brătianu s-a remarcat, în perioada 11 august-13 septembrie. Mai întâi, autoritatea de care se bucura în rândul populaţiei bucureştene i-a adus în 11 august dificila misiune de şef al Poliţiei Capitalei, funcţie îndeplinită până în 13 septembrie 1848. Apoi, la 6 septembrie a iniţiat o procesiune funebră în curtea Mitropoliei din Bucureşti, în cadrul căreia au fost arse Regulamentul Organic şi Arhondologia (Condica rangurilor boiereşti). Aşadar, Regulamentul Organic care apărea în ochii generaţiei de la 1830 ca o binefacere, în ochii acestei noi generaţii de la 1848 se transformă conform noilor interese naţionale[3].

Revoluţia a avut meritul lansării în viaţa politică românească a mai multor personalităţi politice, între care Ion C. Brătianu s-a dovedit a fi un om de acţiune, înzestrat cu înţelepciune, curaj şi spirit de dăruire. El a fost figura cea mai marcantă a generaţiei de la 1848. Scăpat de sub escorta turcească la Orşova, Ion Brătianu fuge la Paris unde, împreună cu C.A. Rosetti, reia legăturile cu fruntaşii vieţii intelectuale şi politice franceze. În anii

1950 şi 1951, sub numele de Johan Brateano, ajunge la Sibiu şi plănuieşte împreună cu alţi revoluţionari ca Axente Sever şi Simion Balint, o nouă revoluţie. Când aceasta activitate începea să-şi dea roadele, Ion C. Brătianu a fost descoperit şi a reuşit în ultimul moment să scape de arestare, sărind pe fereastra localului unde se afla cu mai mulţi prieteni şi reuşind să părăsească oraşul.

Exilaţii români de la Paris şi-au dat seama că izbânda cauzei româneşti va depinde mai ales de bunăvoinţa şi interesul împăratului Napoleon al III-lea faţă de poporul nostru. Ion Brătianu a fost atunci purtătorul de cuvânt al revoluţionarilor exilaţi. În 25 iunie 1857, ca urmare a unor puternice intervenţii din partea guvernelor francez şi englez la Înalta Poartă, actul de exilare a fost revocat şi revoluţionarii exilaţi au revenit în ţară. La puţin timp după revenirea în ţară, Ion C. Brătianu afirma: „Programul meu este Unirea, Prinţul străin, Independenţa şi Regatul”[4]. La sfârşitul exilului, Ion C. Brătianu a cunoscut pe fata unui mare industriaş, Kestner, Mathilda, cu care s-a logodit. A renunţat la căsătoria cu aceasta, atât din perspectiva unei activităţi pe care şi-o dorea cu multe sacrificii, dar şi a pretenţiilor pe care mama Mathildei le cerea lui Brătianu si anume adăugarea la numele lui şi cel de Kestner si, de asemenea, să-i promită că va locui câteva luni pe an în Franţa. Marcat sufleteşte de această încercare de mariaj, în timpul campaniei electorale pentru Adunarea ad-hoc din Muntenia, s-a oprit în Râmnicu-Vâlcea, unde într-o seară, la o reuniune organizată în casa unuia dintre suporteri, a întâlnit o tânără de care s-a simţit atras, pe nume Caliopi Pleşoianu, fiica unui moşier din judeţul Vâlcea. Era orfană, în grija bunicii şi cu 20 de ani mai tânără decât el. Cununia a avut loc la mânăstirea Ostrov din Călimăneşti, în 7 iulie 1858. După căsătorie, lui I.C. Brătianu, părându-i-se numele Caliopei de rezonanţă învechită, dar greu de pronunţat, îi va zice Pia. La început, tânăra familie a locuit la Piteşti, în casa surorii sale Ana Furdulescu, până ce I.C. Brătianu şi-a ridicat un frumos conac cu zece camere şi pivniţă la vila numită mai târziu Florica, azi în oraşul Ştefăneşti. Familia Brătianu a avut opt copii: Florica, Sabina, Ion (Ionel), Constantin (Dinu), Vintilă, Maria, Tatiana şi Pia. În anul 1865, însă, primul dintre copii murea, la doar trei ani, întristându-şi mult părinţii, care, pentru păstrarea memoriei sale, au atribuit numele Florica proprietăţii lor de lângă Piteşti[5]. Familia Brătianu a locuit în Bucureşti, cu chirie într-o casă de pe strada Popa Tatu, unde se întâlnea şi cu prieteni politici din ţară, când aceştia veneau în capitală. Mai târziu, a cumpărat o casă, dărâmată în timpul lui Carol al II-lea, pe uliţa Colţea nr. 56 (azi bulevardul Nicolae Bălcescu), unde a venit cu întreaga familie pentru a investii în educaţia copiilor. I.C. Brătianu şi-a format copiii într-un climat familial de muncă şi demnitate şi într-un mediu politic de calitate, ei având contact cu multe personalităţi de prim rang ale scenei politice.

Puţini români cunosc astăzi că Ion C. Brătianu a fost cel care a decis ca pentru scaunul de domn al Munteniei să fie ales Alexandru Ion Cuza. Conservatorii veniseră cu propunerea pentru unul din foştii domnitori al ţării, Gheorghe Bibescu sau Barbu Ştirbei, unioniştii voiau să-l propună pe generalul Nicolae Golescu. Generalul Vlădoianu, având ordin de la Căimăcămie să înconjoare cu armata localul Mitropoliei unde se desfăşurau lucrările Adunării Elective pentru a împiedica mulţimea să se apropie, a venit la Brătianu şi i-a spus că el bate palma cu unioniştii şi l-a întrebat dacă au candidat. La răspunsul lui Ion Brătianu că au candidat, dar nu pe Nicolae Golescu, prietenul său, ci pe Domnul Moldovei, Al. I. Cuza, toţi au fost surprinşi de această decizie, dar au acceptat-o, dispărând astfel disputele dintre cele două facţiuni.

Valoarea şi experienţa politică a lui Ion C. Brătianu l-au determinat pe Al. Ioan Cuza, precum şi pe prinţul, mai apoi regele Carol I, să-l numească în funcţii ministeriale. Începând din 28 mai 1860 şi până în 19 martie 1888, el a fost de cinci ori ministru de Finanţe, de şase ori ministru de Interne, de două ori ministru la Lucrările Publice, de şase ori ministru de Război şi ad-interim în mai multe rânduri şi la mai multe ministere. De asemeni, a fost şeful celei mai lungi guvernări din istoria modernă a României, aproape 12 ani, iulie 1876 – martie 1888, cu o întrerupere între 5 aprilie şi 9 iunie 1881. Mai întâi, Ion C. Brătianu, deşi era un republican convins, l-a susţinut pe domnul Unirii, mai ales pentru reformele sale care au pus bazele statului modern. L-a supărat însă lovitura de stat înfăptuită de domnitor pe 2 mai 1864, prin care a dizolvat Adunarea Legislativă a ţării şi faptul că el a introdus regimul politic al domniei autoritare, opus convingerilor sale liberale. Din acest motiv, din toamna anului 1862 a decis să acţioneze pentru înlăturarea lui şi pentru instituirea dinastiei străine. Cel ce s-a ocupat nemijlocit, în calitate de trimis al Locotenenţei Domneşti şi a Guvernului, al cărui preşedinte era Ion Ghica, de selecţia şi aducerea în ţară în 1866 a printului Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, ales dintr-o familie înrudită cu dinastia Prusiei, a fost Ion C. Brătianu[6].

În 24 mai 1875, fruntaşii grupărilor liberale, radicalii (roşii) conduşi de I.C. Brătianu şi C.A. Rosetti, liberalii moderaţi din jurul lui Mihail Kogălniceanu, partizanii moderaţii ai lui Ion Ghica şi fracţioniştii moldoveni Costache Manolache şi George Vernescu, înfiinţează Partidul Naţional Liberal, devenind ulterior cel mai mare şi longeviv partid din România. A urmat războiul ruso-turc din 1877 în care Ion C. Brătianu a avut iarăşi un rol primordial în formarea armatei romane şi care, în urma unei discuţii cu ţarul rus Alexandru al II-lea, discuţie în care cerea ca armata româna să aibă comandament şi sector propriu de luptă, a obţinut pentru prinţul Carol dreptul ca acesta să conducă Armata de Vest, având ca şef de stat major pe generalul rus Zotov.

Creaţiile lui I.C. Brătianu sunt concretizate în memorii, studii, broşuri, rapoarte, scrisori, proiecte de legi, apeluri. Toate au o valoare istorică si politică. Dacă adăugăm cuvântările şi comentariile celor ce s-au îngrijit de apariţia lor, rezultă un total de peste 9000 de pagini tipărite (existente la Biblioteca Academiei Române şi Biblioteca Centrală Universitară din Bucureşti). Ion C. Brătianu a murit sâmbătă, 4 mai 1891, după o suferinţă de zece zile, în urma unei „arterito-scleroze cu accidente acute în circulaţia cerebrală”, aşa cum a consemnat dr. Assaky în actul de deces[7]. Miercuri, 8 mai, declarată de Rege şi de Guvern zi de doliu naţional, a avut loc înmormântarea,

prilejuind la Florica un pelerinaj a 30000 de oameni din toate părțile țării, inclusiv din provinciile românești aflate sub dominație străină. Au fost prezenți fruntași liberali, demnitari ai statului, prințul Ferdinand și fratele său, Wilhelm de Hohenzollem. Ion C. Brătianu ne-a lăsat prin însăși viața sa o dovadă concretă a ce se poate face prin voință fermă, prin demnitate națională și prin credință în puterile proprii. „M-am născut boier și am intrat în rândul țăranilor. Dar îmi este frică de cei care născuți din opincă, au ajuns boieri". Este o parte din discursul lui Ion C. Brătianu în Camera Parlamentului în 1881.

NOTE:

[1] Ion Todea, *Ion C. Brătianu. O viață în slujba țării și a națiunii române (1821-1891)*, Editura Universală, 2011, p. 48.

[2] Apostol Stan, *Revoluția română de la 1848,* Editura Albatros, București, 1992, p. 228.

[3] Ion Todea, *op. cit.*, p. 70.

[4] *Ibidem*, p. 87.

[5] Sabina Cantacuzino, *Din viața familiei Brătianu,* vol.1, Editura Albatros, București, 1993, p. 9.

[6] Ion Todea, *op.cit.*, p. 105.

[7] Apostol Stan, *op. cit.*, p. 464.

Periferia ca limită a spațiului urban al târgului Piteştilor de la cumpăna veacurilor XIX-XX, într-o descriere prin spețа unui proces

dr. Iulian Stelian BOȚOGHINĂ

În cele scrise despre urbea noastră, şi aici mă gândesc mai cu seamă la cei care au încercat să reconstituie istoria acestei localități şi a oamenilor săi, în centrul atenției s-a aflat vatra târgului, în mod explicabil, ceea ce mai târziu avea să devină zona centrală. Aşa se face că hotarul de demult se regăseşte prea puțin în preocupările celor meniți să povestească concitadinilor despre vremurilor trecute. Sau altfel spus, periferia ocupă un loc…periferic (dacă-mi este permis acest joc de cuvinte) în preocupările cronicarilor locali.

Vedere panoramică asupra *cartierului militar*, în plan îndepărtat se observă cazărmile regimentelor

Şi când scriu *periferie*, mă refer strict la topografia vechiului târg şi la instituțiile plasate aici, precum cimitirul, închisoarea şi unitățile militare. De altfel, după Regulamentul Organic, actul fundamental al modernizării urbanistice a țării, cimitirele, închisorile şi unitățile militare erau poziționate numai la periferia localităților. Cu trecerea timpului, vechile margini au devenit de-a dreptul zone semicentrale. În treacăt fie spus, fenomenul de extindere geografică, în mod firesc, a caracterizat toate târgurile şi oraşele țării, şi s-a radicalizat în anii industrializării socialiste, continuând şi după decembrie '89.

Exemplul elocvent este partea de sus a oraşului, adică dinspre nord, unde atât unitățile militare, cât şi închisoare, altădată aflate la margine de târg, pentru ca acum să se găsească la câteva minute de mers pe jos față de centrul municipiului. Fapt ce se poate vedea şi pe macheta existentă pe holul central al Primăriei, pe cât de interesantă, pe atât de importantă, machetă ce a devenit un demn document al evoluției urbanistice a oraşului nostru.

Acestea fiind zise, revin la subiectul pe care l-am propus în titlu, nu înainte de a spune că numai o fericită coincidență mi-a îndreptat gândul să aduc în atenția cititorilor noştri *periferia*, adică să scriu despre întâmplările petrecute aici. Întâmplări care au menirea, printre altele, de a redescoperi şi această parte a vechiului târg al Piteştilor. Astfel, pe când consultam inventarul fondului de arhivă creat de Serviciul Contencios al Ministerului de Război, văd… şi nu-mi vine să cred, văd cuvântul „închisoare". Recitesc cu atenție sporită următorul rezumat al dosarului: „sentințe, referate, procese-verbale şi situații cu privire la procesul intentat de avocatul N.G. Rădulescu Ministerului de Război pentru reconstituirea închisorii din Piteşti (11.07.-06.10.1898)". Nu este greu de închipuit bucuria gândului că se poate scrie despre începuturile existenței acestei instituții, rămasă cu o nenorocită faimă în istoria şi în conştiința românilor drept „Fenomenul Piteşti".

Nu a fost să fie aşa, căci încă de la prima răsfoire a dosarului aveam să constat că locul comun era doar sintagma „închisoare". În rest… nimic, căci sensul cu care a fost întrebuințat la sfârşitul veacului XIX şi consemnat în respectivele documente, a fost cu totul altul. Însă, după ce a trecut momentul de dezamăgire şi după o mai atentă lectură, am realizat importanța, dar mai ales interesul stârnit de aceste documente pentru istoria oraşului nostru din perspectiva periferiei.

Periferie unde, aşa cum am scris şi mai sus, se găseau cazărmile celor trei regimente dislocate în urbe, anume Regimentul 4 Infanterie „Argeş", Regimentul 28 Infanterie Nr. 28 „Radu Negru" şi Regimentul 6 Artilerie. Unități militare ai căror înaintaşi coborau spre anul 1868,

când la 1 septembrie s-a pus piatra de temelie la localul cazărmii destinate unui batalion de dorobanţi. Această cazarmă a fost ocupată la 1871 de Compania 12 din Batalion III al Regimentului 2 Dorobanţi. Cazarma, situată în Târgul din Deal a fost ocupată pe rând de dorobanţi, vânători şi apoi de artileriştii Regimentului 6 Artilerie[1]. Regimentul 4 Infanterie „Argeş"[2] şi Regimentul 28 Infanterie Nr. 28 „Radu Negru" au fost dislocate în cazărmile construite după anul 1878, adică după sfârşitul Războiului de Independenţă[3]. Spaţiu urban ce în toponimia vremii era cunoscut drept *cartierul militar*, după cum vom putea citi în cele ce urmează.

Prin urmare, iată ce s-a întâmplat cu câţiva ani înainte ca piteştenii să fi păşit în secolul XX. În ziua de 4 mai 1898, un ofiţer din Regimentul „Radu Negru" nr.28 raporta locotenent-colonelului Constantinescu Toma, comandantul Garnizoanei Piteşti că, trecând întâmplător pe poteca dintre „*Depozitul de Furagiu şi închisorile proprietarilor ale căror grădini sunt limitate prin movilele făcute în diferite punte ale proprietăţei*", a observat că unul dintre aceşti proprietari, făcând „*o nouă închisoare cu gard*" a trecut printre movilele *ecsistente* şi vechea închisoare, ceea ce l-a determinat să facă cunoscut acest fapt cu rugămintea de a-l obliga pe respectivul „*proprietar călcător*" să respecte Mejdina şi Movilele vechi.

A doua zi, comandantul Garnizoanei dădea ordin ca adjutantul de garnizoană să pună în vedere numitului proprietar respectivul denunţ şi să-l oblige ca în termen de 24 ore să-şi retragă gardul pe locul ce de drept îi aparţine, după care adjutantul garnizoanei să-i raporteze de executare. Adjutantul Garnizoanei a raportat că proprietarul locului cu pricina fiind şi concentrat la Turnu-Măgurele cu Escadronul 4 Argeş, afacerea a rămas să se rezolve când sergentul major pe nume Iliescu avea să se returneze în garnizoană. Însă, pe 20 mai 1898, adjutantul garnizoanei, căpitanul Zamfirescu revenea pentru a raporta că a fost somat adevăratul călcător, pe nume Rădulescu Nicolae, avocat şi fiindcă nu s-a ţinut de angajament, s-a intervenit la Corpul 2 Armată pentru a se da autorizaţia ca militarii să ridice gardul[4].

În aceeaşi zi, 20 mai 1898, comandantul Garnizoanei raporta comandantului Corpului 2 Armată că delimitarea terenului pe care sunt clădite cazărmile din *Cartierul Militar Pitesci*, fiind determinată printr-un plan de situaţie încredinţat Garnizoanei de către Serviciul de Geniu al Comandamentului Corpului de Armată şi cum la acel moment divulgându-se călcarea acelei delimitări de către un anume N. Rădulescu a cărui proprietate *se învecineşte* cu Cartierul înspre Depozitul de furaje, s-a constatat că numitul Rădulescu a construit un gard de nuiele, intrând pe terenul *quartierului* cu 1 m şi 80 cm. Acest domn călcător fiind somat în mai multe rânduri de a-şi retrage gardul, a recunoscut călcarea terenului proprietate a statului şi s-a obligat a-şi retrage gardul. Cum însă nu a dat curs angajamentului, comandantul garnizoanei a solicitat autorizaţia de a ridica ei gardul.

Generalul Arion, comandantul Corpului 2 Armată, a ordonat pe 31 mai 1898 ca pentru tranşarea acestei chestiuni, mai întâi să facă o somaţiune prin Portărei, prin care să i se dea un termen convenabil pentru mutarea împrejmuirii sale pe adevăratele hotare. În caz că nu s-ar fi supus, Garnizoana primea autorizaţia de a se ocupa cu mutarea împrejmuirii în exacta locaţie, executând lucrarea cu soldaţi şi meseriaşi[5]. Somaţiune ce a fost pusă în aplicare[6].

Cazarma Regimentului 6 Artilerie

Pe 13 iulie 1898, avocatul public din judeţele Argeş şi Muscel era înştiinţat că atât Ministerul de Război, cât şi comandantul Garnizoanei Piteşti erau chemaţi să se prezinte la Judecătoria Ocolului I Piteşti spre a se înfăţişa în procesul intentat de dl. N.G. Rădulescu, avocat din Piteşti, care reclama să se oblige ministerul să refacă „<u>închisoarea</u>" (s.n.) de la grădina sa, care pretinde că s-ar fi desfiinţat din ordinul sus-numitului comandant sau să fie autorizat reclamantul să refacă pe "comptul" ministerului până la concurenţa sumei de 269 lei, ba mai mult, să-i mai plătească şi 1000 lei daune.

Prin urmare, avocatului public i se cerea să reprezinte şi să apere interesele statului. Întreaga documentaţie urma să-i fie transmisă prin locotenent-colonelul Constantinescu Toma, comandantul garnizoanei, care fusese înştiinţat în această privinţă[7].

La rândul său, comandantul garnizoanei a fost înştiinţat că Alexandru Botea, avocatul public, va pleda cauza ministerului, primind totodată ordinul „de a-i da explicaţiunile de care va avea necesitate, comunicând totodată şi ministerului împrejurările care au dat naştere acestui proces"[8].

Pe 27 iulie 1898, comandantul Garnizoanei Piteşti raporta că procesul intentat „[…] *de către N.G. Rădulescu s-a amânat pentru ziua de 26 august a.c. din cauza lipsei unor formalităţi*". Pe de altă parte, arăta împrejurările care au dat „*nascere*" acestui proces: „*Acest dn. Rădulescu construind în luna aprilie a.c. o nouă închisoare cu gard, pentru a des-*

---

[1] Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Istoria municipiului Piteşti*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1988, p. 148.
[2] *** Istoricul Regimentului 4 Dorobanţi „Argeş" (1877-1946), Editura Pământul, 2008, p. 9-12, Petre Popa, *Piteşti.Memento*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2008, p.81.
[3] Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *op. cit.,* p. 161.
[4] Arhivele Militare Române, fond M.R.-Serviciul Contencios, dosar 711, f. 154-214.

[5] *Ibidem*, f. 4.
[6] *Ibidem*, f.164.
[7] *Ibidem*, f.1.
[8] *Ibidem*, f. 2.

părţi proprietatea sa de a statului (Cartierul militar Piteşti) a trecut peste movilele existente şi vechea închisoare.

Observându-se această călcare de teren, în termen mediu cu 1 m şi 80 cm adâncime, i s-a făcut cunoscut ca să-şi retragă gardul pe adevăratele hotare. Domnia sa nefiind următor la această invitaţiune ce i s-a făcut în scris, Garnizoana a supus cazul Corpului 2 de Armată […], *care a autorizat Garnizoana pentru tranşarea acestei cestiuni să se facă numitului Dn. întâi somaţiune prin portărei şi dacă după trecerea termenului prevăzut în somaţiune nu-şi va retrage împrejmuirea, Garnizoana este autorizată a-şi muta acel gard în exacta lui poziţiune.*

Cum însă dl. Rădulescu nu a binevoit a fi următor nici la somaţiunea făcută prin portărei, Garnizoana a executat ordinul ce a avut şi a mutat gardul pe adevăratele hotare, fără a aduce vreo stricăciune gardului sau grădinii, încunoştiinţând în scris de începerea acestei operaţiuni pe numitul Dnu., care de asemenea nu a binevoit a răspunde nici cu prezenţa Dniei.sale, mulţumindu-se a intenta procesul în cestiune. Cu această ocaziune am onoarea a supune la cunoscinţă că acest Dnu. Rădulescu adresează ministerului fel de fel de reclamaţiuni cu totul fără fiinţă şi absolut nefondate”[9].

Pe 21 august 1898, Ministerul de Război a primit de la Secţia 16 a Prefecturii Poliţiei Capitalei citaţia 13574 şi copia de pe petiţia dlui. Rădulescu, cu rugămintea de a semna şi a o returna de urgenţă Poliţiei Capitalei[10].

Avocatul public este înştiinţat să prezinte interesele pe 25 august 1898. Numai că procesul s-a tot amânat, astfel că pe 9 octombrie 1898 avocatul public înştiinţa ministerul „[…] *că la 9 curent*”, prezentându-se la Judecătoria Ocol. I Piteşti în procesul cu Dnu. N.G. Rădulescu, judecătorul a admis cererea sa ca „*reclamantele*” să fie obligat a comunica actele de care se servă în instanţă în susţinerea pretenţiunii sale şi prin consecinţă s-a amânat afacerea pentru 6 noiembrie 1898[11].

Pe 8 noiembrie 1898, Alexandru Botea revenea la adresa din 9 octombrie pentru a comunica Ministerului de Război „*că la termenul de 6 noiembrie curent, judecata, în urma dezbaterilor contradictorii urmate, a dispus a se face o cercetare locală cu martori propuşi de ambele părţi spre a se dovedi dacă în adevăr reclamantele Rădulescu-şi avea construit gardul pe adevăratele hotare înainte de a i se muta de Garnizoana din Piteşti sau intrase cu el pe terenul cartierului militar, proprietate a Statului*”.

Cum termenul pentru această cercetare fusese fixat la 12 decembrie, avocatul solicita a se dispune comandantului Garnizoanei din Piteşti să procure o listă de 5-6 martori cu câteva zile mai înainte de termen ca să fie timp pentru îndeplinirea „*producerei cu citarea lor având grija ca la ziua fixată, acei martori să fie la faţa locului*”[12].

Numai că anul a trecut şi pe 8 iulie 1899 a primit o altă citaţie, înmânată prin Prefectura Poliţiei Capitalei, în care i se făcea cunoscut că noul termen de judecată era pe 12 iulie curent[13].

Noul termen i s-a adus la cunoştinţă şi comandantului Garnizoanei Piteşti, cu specificaţia de a pune actele la dispoziţia dlui. C. Em. Marinescu, avocat al statului în judeţele Argeş şi Muscel, ce îşi avea reşedinţa în Câmpulung[14]. Cu alte cuvinte, cazul fusese preluat de noul avocat public.

Pe 5 august 1899, din Govora, avocatul C. Em. Marinescu se adresa ministerului pentru a comunica faptul că la 4 august „*nu ne-am putut prezenta la ascultarea martorilor după cererea dlui. reclamant Rădulescu, pentru că ne aflam în concediu la Băile Govora, dar luând la cunoştinţă de acea citaţie prin secretarul nostru, cu onoare vă punem în vedere că neprezentarea noastră nu este absolut păgubitoare Ministerului, din cauză că imediat ce ne vom înapoia, vom cere judelui de pace să facă altă cercetare, să asculte martorii noştri şi să prezentăm toate actele prin care se stabileşte că reclamantul caută să inventeze daunele cerute, nefiind nimic justificat.*

Voi depune deosebită stăruinţă în această afacere, având drept Ministerul de: opoziţie, apel la Tribunal şi revisuire, căci după lege, Statul nici o dată nu poate fi condamnat definitiv, fără să fi fost apărat, de aceea Dl. reclamant se înşeală în simpatia lui, când a căutat să ia hotărârea, şciind că noi suntem în concediu, crezând că, va putea să profite de această împrejurare, a sorocit procesul în vacanţă, dar prin acesta mi-a atras atenţia şi mai mult.

Avem dreptul până la 15 septembrie a face opoziţie şi apel, aşa că, punem procesul în stare de judecat ca la început, noi ne înapoiem la 30 august, aşa că, am până la 15 septembrie destul timp ca să iau toate măsurile ca Dl. reclamant, să vadă că, n-a folosit nimic prin această grabă.

Vom depune în special atenţie în această afacere”[15].

Pe 17 august, avocatul public primea din partea ministerului solicitarea de a face de îndată opoziţie *cărţei* de judecată pronunţată în lipsa lui de judecătorii Ocolului I Piteşti, cu menţiunea ca „*pe viitor se atrage atenţiunea DVoastră asupra unor asemenea manopere de care veţi căuta a ne feri la timp*”[16].

Amânat pentru 6 *nov.* 1899, când a fost programată descinderea locală, iar la 9 *nov.* urma să se judeca fondul procesului[17]. Numai că pe 9 *nov.* '99, Ministerul de Război s-a adresat Prefecturii Poliţiei Capitalei pentru a cerceta cărui fapt se datorează întârzierea citaţiei Judecătoriei Ocolului I Piteşti, datată 22 octombrie, dar care a ajuns pe 2 *nov.c.*, punând în imposibilitate de a mai pregăti procesul fixat pentru 6 nov[18].

Pe de altă parte, la 4 noiembrie 1899, din Câmpulung, avocatul statului C. Em. Marinescu revenea pentru a înştiinţa ministerul că cercetarea în chestiune nu s-a putut face deoarece reclamantul nu a avut grijă să îndeplinească procedura cu martori, aşa că nici fondul nu se putea judeca până pe data de 9, urmând a se scoate alte citaţii pentru termenele ce urmau a se fixa[19].

Cum deja ne-am obişnuit, s-a fixat un nou termen, anu-

---

9 *Ibidem*, f. 3.
10 *Ibidem*, f. 4.
11 *Ibidem*, f. 11.
12 *Ibidem*, f. 12.
13 *Ibidem*, f. 27.
14 *Ibidem*, f. 30 v.
15 *Ibidem*, f. 32.
16 *Ibidem*, f. 33.
17 *Ibidem*, f. 41-41v.
18 *Ibidem*, f. 43.
19 *Ibidem*, f. 44.

me 11 decembrie pentru procedura cu martori respectiv 14 decembrie pentru judecata de fond. Însă nici aceste termene nu puteau fi respectate, după cum avocatul public înștiința ministerul pe 10 decembrie 1899, deoarece „[…] *conform legii, asemenea cercetări la fața locului sunt suspendate pe timp de iarnă, cu începere de la 1iu noembrie până la 1iu aprilie, este oprit a se face cercetări, dacă se vede trecute asemenea procese ca să se aibă în vedere la deschiderea campaniei cercetărilor, când însă se va fixa termenul, atunci se trimite din vreme citația ministerului şi martorilor, numai când se va primi la Minister, o asemenea citație vă rog să mă încunoştiințați cu câteva zile mai înainte până la o asemenea citare orice corespondență este zadarnică*”[20].

Pe 11 noiembrie 1899, a sosit şi răspunsul de la Prefectura Poliției Capitalei relativ la motivul întârzierii citației, anume respectivul act sosise la Poliția Capitalei „*duminică, 31 octombrie*”, purtând data de 30 octombrie a Prefecturii Argeş. În ziua următoare, 1 noiembrie, citația a fost expediată la Secția 16, care nu a putut să o remită ministerului decât a doua zi, ceea ce a şi făcut. Concluzia Prefecturii Poliției Capitalei a fost una singură, anume că întârzierea nu s-a datorat funcționarilor poliției[21].

Nici în martie, termenul fixat pentru 1900, judecarea cauzei nu a avut loc. De data asta, termenele au fost amânate pentru 13 mai, respectiv 15 mai, fapt datorat avocatului statului, după cum raporta pe 28 martie 1900, comandantul Garnizoanei Piteşti, colonelul Geanotu, cum că: „*cu această ocaziune*”, nu se ştie din ce împrejurare, dl. C. Em. Marinescu nu a asistat la proces pentru a apăra interesele statului, făcându-i-se cunoscută data procesului[22].

În aceeaşi zi, avocatul public notifica ministerul că cercetarea fixată la 25 martie 1900 nu s-a putut efectua din cauza timpului „*că a fost rău*” şi nici reclamantul n-a stăruit, astfel că s-a amânat pentru 13, respectiv 15 mai[23].

Pe 14 mai 1900, avocatul public C. Em. Marinescu notifica ministerul relativ la prezența sa în ziua de 13 mai „*pentru cercetarea locală de la spatele Cazărmilor oraşului Piteşti*” că din cei şase martori propuşi s-au prezentat patru, anume dnii. Lt. col. Toma Constantinescu, locotenent-colonelul Spiroiu, căpitanul Gheorghe Zamfirescu şi sublocotenentul Sion. Împreună s-au transportat la locul în litigiu, situat „*pe dealurile oraşului Piteşti, la spatele magazielor de depozit ale cazărmilor*”, luând în trăsură pe judecător de pace, pe grefier şi pe un agent. La locul cu pricina s-au ascultat numiții martori, unde era prezent şi reclamantul. Aici s-a verificat terenul pretins că s-a luat prin călcare de către regiment şi distrugerile pretinse. Din depozițiile numiților domni ofițeri, convingerea de fapt a tuturor a fost că reclamantul nu are nici un drept, deoarece în 1898 dânsul a căutat de a mutat gradul proprietății sale, intrând cu 1-1/2 m în proprietatea regimentului. Ofițerii regimentului au băgat de seamă şi în urma corespondenței cu acel minister, s-a dat ordin comandantului Garnizoanei de a muta gardul pe unde fusese mai înainte, fără a i se aduce reclamantului nicio pagubă[24].

La 16 mai 1900, avocatul Marinescu revine pentru a spune că la judecarea fondului, în urma discuțiunilor urmate în mod contradictoriu cu reclamantul, Judecătoria a respins acțiunea, condamnându-l la 20 lei amendă.

În încheiere, urmează… detalierea decontului, adică drumul şi şederea la Piteşti l-a costat pe dl. avocat 26 lei, sumă ce se dorea a fi rambursată[25].

Numai că chestiunea nu se stinge aici, dovadă că pe 10 august 1902, Garnizoana Piteşti făcea cunoscut Regimentului 6 Artilerie că s-a primit citația la procesul intentat de dl. N.G. Rădulescu pentru călcare de teren săvârşită cu ocazia împrejmuiri terenului cazărmii citatului regiment. Astfel că se solicita ca la termenul fixat ministerul şi Garnizoana Piteşti să fie reprezentate de Regimentul 6 Artilerie[26].

De data asta cele două instituții militare au fost reprezentate în instanță de căpitanul Sterian, care raporta ca prezentându-se în ziua de 13 august la Judecătoria Ocolului I Piteşti, reclamantul a cerut amânarea pentru a patra oară, invocând viciul de procedură, deoarece nu se primise dovada pentru primirea citației de către Ministerul de Război, fapt ce l-a determinat pe căpitanul Sterian să completeze că „*şi de data aceasta*”, atât el, cât şi judecătorul, s-au convins că reclamantul într-adins şi în mod sistematic nu îndeplineşte procedura, căutând să tărăgănească afacerea, crezând „*poate*” că se va cădea la pace şi astfel va obține oarece despăgubiri[27].

A urmat o serie de amânări, până în martie 1903, când căpitanul Sterian Ion a întocmit următorul referat explicând de ce s-a amânat până la 5 mai:

„*1-iu Dnu. avocat public nu s-a putut prezenta la înştiințare, deşi a fost înştiințat la timp, plecând în ajun la Bucureşti în interese de serviciu.*

„*II-lea Dnu. N.G. Rădulescu, de meserie apărător pe la judecătoriile de ocol, a cerut şi de astă dată amânarea, pretextând că n-a putut îndeplini procedura pentru a şaptea oară, invocând ridicolul motiv că prin noua organizare a polițiilor, pusă acum în aplicare, s-au schimbat comisarii şi sub comisarii şi n-a avut cine să-i distribuie citațiile*”.

Pentru ca spre sfârşit să-şi rezerve dreptul câtorva opinii personale: „*Dnu. reclamant nu caută decât să ne şicaneze, fapt de altfel destul de bine constatat şi de către dnu. judecător al Ocolului I-iu, care l-a somat categoric în şedință că pentru cea din urmă oară îi mai admite amânarea solicitată, recomandându-i să sfârşească o dată cu astfel de şicane sau să-şi retragă acțiunea, scopul dlui. Rădulescu după cum l-am înțeles, nu este altfel decât de a obține ceva despăgubiri băneşti, căzând la învoială cu noi, căci chiar s-a pronunțat în acest sens în fața câtorva avocați, zicând că statul este bogat şi are de unde lua.*

Căci toate aceste amânări nu le pot pricepe, mai ales că sunt şase luni de când s-a fixat o cercetare la fața locului pentru ca reclamantul să probeze cu martori turburarea de posesie şi nici până astăzi n-a fost în stare să găsească o zi

[20] *Ibidem*, f. 51.
[21] *Ibidem*, f. 52.
[22] *Ibidem*, f. 61.
[23] *Ibidem*, f. 62.
[24] *Ibidem*, f. 67.
[25] *Ibidem*, f. 69.
[26] *Ibidem*, f. 77.
[27] *Ibidem*.

în care să ia pe judecător şi să meargă la faţa locului, aşa că nici la 5 maiu nu se va putea judeca afacerea, de nu se va îndeplini până atunci această formalitate. În orice caz, ar fi bine ca ministerul să intervie pe lângă Ministerul Domeniilor spre a se da ordin Dlui. avocat al statului să se intereseze mai de aproape de această afacere”[28].

Aceeaşi opinie o avea şi avocatul public, împărtăşită în nota din 30 aprilie 1903 când anunţa M.R. că nu se va prezenta înaintea judecătorului de pace de la Ocolul I Piteşti în ziua de 5 mai, deoarece reclamantul nu s-a destoinicit să facă cercetarea locală ordonată de judele de pace: „[…] *Crede că tot amânându-se procesul, va pune în poziţie regimentul să-i dea ceva pentru a scăpa de şicane*”[29].

Pe 19 septembrie 1904, comandantul Regimentului 6 Artilerie, colonelul G. Stroescu, raporta Brigăzii 2 Artilerie la Bucureşti că: „*Sunt aproape patru ani de când regimentul a fost chemat în judecată* […] *de către un domn N.G. Rădulescu care are grădină în vecinătatea cazărmii, pretinzând că cu ocazia împrejmuirii curţii cazărmii i-am fi cotropit o bucată de pământ.*

De atunci poate că ne-am prezentat de zece ori şi niciodată nu ne-am putut înfăţişa în fond, căci reclamantul care este de profesiune apărător pe la judecătoriile de ocoale, cunoscând toate meşteşugurile, n-a făcut decât să ne şicaneze, ducându-ne dintr-o amânare în alta până când, în fine, judecătoria a hotărât să se facă la faţa locului o cercetare locală, cu care ocazie reclamantul să probeze în faţa judecătorului prin martorii săi turburarea de posesie.

În timp de un an şi jumătate n-a găsit însă o zi disponibilă pentru cercetarea locală, invocând în timpul acesta diferite pretexte: 1-iu că este bolnav, 2-lea că timpul nu este favorabil, fiind ploaie sau ninsoare şi în fine 3-lea că lipsesc din oraş martorii de care are nevoie.

În cele din urmă, judecătorul convingându-se că scopul reclamantului nu este de se judeca, ci d-a ne şicana, în ziua de 2 septembrie anul trecut a scos din rol procesul până când reclamantul va putea găsi o zi pentru cercetarea la faţa locului.

Din toate acestea se vede, după cum am avut onoarea a raporta şi în anul trecut, că scopul dlui. Rădulescu nu este de se judeca cu noi, ci a face o tranzacţie, aşa că dându-se ceva despăgubiri băneşti, să închidă acţiunea.

Astăzi, după atâta timp a redeschis procesul, regimentul fiind citat pentru ziua de 1-iu octombrie şi sunt de părere că ar fi mai bine să judecăm înainte decât să cădem la învoială, căci se învaţă rău şi mai curând sau mai târziu ni se va intenta iarăşi vreo acţiune, dacă nu de actualul reclamant, probabil de către ceilalţi vecini, aşa că nu vom scăpa niciodată de asemenea procese”.

Pentru ca în încheiere să revină cu propunerea ca Ministerul de Război să se înţeleagă cu Ministerul Domeniilor pentru a da ordin avocatului statului să se prezinte în instanţă şi să apere interesele regimentului[30]

Pe 2 octombrie 1904, comandantul Regimentului 6 Artilerie raporta Ministerului de Război că în ziua de 1 octombrie, prezentându-se la judecătoria Ocolului ca delegat din partea regimentului, căpitanul Sterian Ion a văzut cu mare surprindere că reclamantul N.G. Rădulescu cu care erau în proces de aproape patru ani, pentru că i-am fi cotropit o bucată de teren, n-a redeschis procesul cel vechi, ci cheamă ministerul în judecată pentru motivul că în anul 1901 nişte boi ai regimentului ar fi scăpat din *grajdiu* şi i-ar fi făcut stricăciuni într-o livadă ce o are în apropierea cazărmii.

Poarta Eroilor – monument închinat eroilor Regimentului 4 Infanterie şi care străjuia calea de acces în unitate

De trei ani şi jumătate n-a putut îndeplini procedura şi regimentul n-a luat cunoştinţă de această plângere a reclamantului decât în ziua de 1 octombrie curent.

Cum şi această acţiune intentată de reclamant este lipsită cu desăvârşire de seriozitate, lucru despre care s-a convins până la evidenţă Judecătoria, i s-a mai acordat încă un ultim termen în ziua de 15 noiembrie 1904, pentru a îndeplini procedura, căci după toate probabilităţile avea să i se respingă acţiunea ca nefondată. Fapt ce l-a determinat pe căpitanul Sterian să scrie că: "*reclamantul, de meserie apărător la Judecătoria de ocol nu trăieşte decât din astfel de expediente şi de câtiva ani nu face decât să intenteze acţiuni tuturor regimentelor din această garnizoană, crezând că poate va profita ceva din toate acestea*"[31].

La 10 martie 1907, din Piteşti, avocatul public Stoenescu comunica Ministerului de Război că deja introdusese cerere de perimare pentru acţiunea dlui. N.G. Rădulescu[32]. Drept urmare avocatul public a trimis cartea de judecată[33].

Numai că acelaşi avocat public înştiinţa ministerul că N.G. Rădulescu dovedind înaintea Judelui Ocolului I Piteşti la înfăţişarea de la 1 octombrie 1907 că făcuse apel în contra cărţii de judecată şi cum din eroare Grefa Tribunalului local atestase că nu se făcuse apel, s-a admis contestaţiunea.

Chestiunea s-a mai lungit ceva timp, în cele din urmă N.G. Rădulescu a fost condamnat la plata sumei de 10 lei, drept cheltuieli de judecată, fapt ce a determinat Ministerul de Război să solicite Ministerului Finanţelor ca în momentul plăţii să primească o copie de pe recipisă pentru a clasa dosarul[34].

[28] *Ibidem*, f. 90.
[29] *Ibidem*, f. 99.
[30] *Ibidem*, f. 101.
[31] *Ibidem*, f. 104.
[32] *Ibidem*, f. 106.
[33] *Ibidem*, f. 108-110.
[34] *Ibidem*, f. 123.

Ceea ce s-a şi întâmplat, punându-se capăt acestui proces, a cărui desfăşurare a fost interesantă atât din perspectivă juridică, putându-se constata modul cum se executa actul judecătoresc şi importanţa acordată proprietăţii, fie a statului, fie privată.

Acţiunea este interesantă mai cu seamă pentru descoperirea topografică şi toponimică a acestei margini de oraş, prea puţin cunoscută de către piteşteni în comparaţie cu alte zone ale urbei, datorită destinaţiei ce i s-a dat, anume de spaţiu rezervat aşezămintelor militare din Garnizoana Piteşti. Toponimul *cartier militar* ne permite să afirmăm că târgul Piteştilor era un centru militar important în proiectul desăvârşirii unităţii naţionale, dovadă cele trei regimente prezente aici, care au marcat nu numai topografic spaţiul urban, dar şi economic, social şi cultural.

Piteştiul în timpul ocupaţiei germane (1916-1918)

prof. Gabriel MIELCESCU

(continuarea articolului din nr. 2(28)/2013)

Abuzurile şi-au făcut simţită prezenţa şi în acest domeniu. Preţurile la fructele uscate fuseseră stabilite prin ordinul Comandamentului Suprem von Mackensen, pe 100 kg, astfel: mere uscate 220-240 lei; pere uscate 220-240 lei; prune uscate 140-160 lei; magiun fără zahăr 140-160 lei, iar prin ordonanţa nr. 751 din 26 august 1918, acestea au fost aduse la cunoştinţa locuitorilor. Prin adresa din 23 septembrie 1918, prefectul îl înştiinţează pe ministrul de interne că prin Ordonanţa Statului Major Economic nr. 30590 din 7 septembrie 1918 se prevedea rechiziţionarea a 20% din cantitatea de fructe de la producători, cu preţurile mai sus amintite. Cu toate acestea, „zilnic însă primim reclamaţii că jandarmii austrieci rechiziţionează nu numai întreaga cantitate de prune ce se găsesc la producător, dar chiar şi prunele fermentate şi depozitate în buţi, din care locuitorii extrag ţuică, fapt pentru care populaţia este foarte alarmată şi vin necontenit la Prefectură cu reclamaţii”[1]. În continuare, prefectul îl roagă pe ministrul de interne să intervină energic pentru a curma aceste abuzuri.

Un alt aspect dramatic al vieţii piteştenilor în timpul ocupaţiei este lipsa alimentelor de primă necesitate cu care populaţia se confruntă la sfârşitul anului 1917, dar mai ales pe parcursul anului 1918. Poliţia locală aduce la cunoştinţa prefectului prin adresa nr. 594 din 29 ianuarie 1918 că „deoarece comercianţii oraşului Piteşti nu indică preţul mărfurilor, cumpărătorii sunt expuşi a fi exploataţi” şi cere aprobarea Prefecturii să intervină pentru curmarea acestui abuz[2]. Contravenţiile urmau să fie constatate de către Poliţie, iar infractorilor li se încheiau procese-verbale, urmate de amenzi. A luat amploare specula cu o serie de produse ca ouă, marmeladă, nuci, unt, vin, ţuică, miei, viţei, păsări, carne, pâine etc. O mare parte a acestor produse erau transportate cu trenul la Bucureşti, iar poliţia cere urmărirea „speculanţilor, deoarece populaţia locală nu mai găseşte nimic pe piaţa locală”[3]. Conform rapoartelor zilnice întocmite de poliţişti, cei prinşi cu alimente sau animale furate, încearcă frecvent mituirea cu diferite sume de bani sau cu produse.

Viaţa socială va fi zguduită de creşterea alarmantă a infracţiunilor deosebit de grave cum ar fi spargeri, crime, la care se adaugă existenţa unor bande de ţigani care atacau la drumul mare şi care erau căutaţi de poliţia din tot judeţul Argeş, dar şi din judeţele limitrofe. Peste toate acestea, soldaţii germani, mulţi dintre ei beţi, spărgeau gheretele cu pietre, intrau prin efracţie în locuinţe, furau rufe, păsări şi alte bunuri din curţile cetăţenilor. Începând din luna aprilie a anului 1918, populaţia Piteştilor începe să se confrunte cu o acută criză de pâine. În urma demersurilor făcute la Bucureşti, prefectul va primi adresa nr. 5943 din 30 iulie 1918, din partea Ministerului de Interne, prin care este înştiinţat că „ofiţerul care se ocupă cu aprovizionarea va face tot ce-i stă în putinţă pentru aprovizionarea populaţiei civile, sperând că recolta cea nouă de grâu va acoperi nevoile şi se va reveni la normal”. Transportul promis se lasă aşteptat pe tot parcursul verii, determinându-i pe locuitorii oraşului să adreseze numeroase plângeri către primar şi prefect. La revenirea făcută de Prefectura Argeş, pe 4 septembrie 1918, Ministerul de Interne trimite o nouă adresă prin care prefectul este înştiinţat că „stagnarea transporturilor de alimente către Piteşti a survenit din cauza stocurilor restrânse şi că se vor lua măsuri ca transporturile să fie regulate, astfel ca să nu se mai dea loc la plângeri de asemenea natură”[4]. În continuare, aprovizionarea Piteştiului rămâne o problemă nerezolvată, iar criza generală prin care trecea urbea se accentuează odată cu jafurile şi distrugerile pricinuite de ocupanţi, cu ocazia retragerii din 12-15 noiembrie 1918.

Situaţia deosebită determină Primăria Piteşti să aducă la cunoştinţa prefectului prin adresa 5910 din 20 noiembrie 1918 că „oraşul Piteşti este lipsit de alimente ca porumb, grâu şi mălai şi cu onoare vă rugăm a interveni către Ministerul de Interne a lua măsuri, a ni se procura din vreme cele arătate mai sus”. Acutizarea crizei în zilele care au urmat determină trecerea la măsuri severe. Astfel, prin adresa 6052 din 29 noiembrie 1918, Primăria aduce la cunoştinţa prefectului că „stocul de faină mai ajunge până la 22 decembrie a.c. şi deocamdată nu există

surse de aprovizionare. Pentru a preveni o lipsă cu totul de pâine, suntem de părere, dacă şi D-voastră admiteţi, să reducem la jumătate porţia zilnică. Bineînţeles, această reducere se va face în cazul când nu se va obţine nici o cantitate de grâu”[5]. În sfârşit, prin adresa 8206 din 30 noiembrie 1918, Directorul aprovizionării din Muntenia din cadrul Ministerului de Război aduce la cunoştinţa prefectului „că în depozitul Costeşti au rămas suficiente cereale după retragerea armatei germane cum sunt: 70 vagoane de grâu, 30 vagoane secară şi 2000 kg porumb. Putem acorda Piteştiului 20 vagoane grâu, 10 vagoane secară, 2000 kg porumb, cu rugămintea expresă ca restul să fie expediat fără întârziere la Bucureşti, gara Obor.”

În contextul înaintării armatelor Puterilor Centrale în zona din sudul munţilor Carpaţi, autorităţile române au anticipat că unele localităţi ar putea fi bombardate. În luna septembrie a anului 1916, Ministerul de Interne a expediat către prefecturile judeţelor din sudul României broşuri cu imagini ale siluetelor „aeroplanelor armatei române”. Se recomanda „a le distribui tuturor autorităţilor administrative şi poliţieneşti din judeţul Dvs. precum şi posturilor de jandarmi”. Se preciza că avioanele româneşti poartă ca semn distinctiv tricolorul „în formă de cerc”. Se atrăgea atenţia că „diferitele posturi să nu tragă, în timpul zilei în avioanele ce-ar sbura pe deasupra lor, mai înainte de a fi recunoscute că sunt avioane inamice”.

La jumătatea lunii septembrie 1916, se revine cu un material mai complet „reprezentând siluetele aeroplanelor armatei noastre precum şi a dirijabilelor şi avioanelor în serviciul armatelor germane, austro-ungare şi bulgare”. La 22 septembrie 1916, se comunică Prefecturii Argeş că trebuie să constituie o comisie specială „pentru constatarea şi evaluarea pagubelor cauzate de bombardările inamicilor”. Ca măsuri de protejare a populaţiei, Statul Major al Armatei I, a emis un ordin, în cazul în care din aparatele se zbor inamice s-ar lansa bomboane sau alimente otrăvite. Conform acestui ordin „absolut nimeni să nu consume nici un fel de bomboane sau alimente găsite aruncate în cale”, iar „toate obiectele găsite întâmplător pe străzi sau câmpii, vor fi lăsate pe loc, fără a le atinge anunţându-se îndată autorităţile civile sau militare”[6]. Pentru a preveni efectele unor atacuri aeriene, Prefectura judeţului Argeş a emis o ordonanţă. În cazul în care ar exista informaţii că „aeroplane vrăşmaşe” s-ar îndrepta spre Piteşti, fluierul (sirena) de la moara Progresul din Târgul din vale va fluiera timp mai mult, în mod prelung şi neîntrerupt. După aceasta, fluierul va înceta şu publicul va continua să se ferească şi nu va părăsi locuinţele şi pivniţele până când nu va auzi din nou fluierul de la moară, repetat de trei ori în mod scurt şi întrerupt; aceasta din urmă fiind semnalul că aeroplanele vrăşmaşe s-au depărtat de oraş. Publicul e dator ca îndată ce va auzi sunând fluierul de la moară, să se refugieze de pe străzi şi de prin curţi, prin prăvălii, locuinţe şi-n pivniţi; iar cei aflaţi la etaje superioare să se refugieze la etajul de jos, ferindu-se însă a sta în dreptul ferestrelor şi uşilor pe unde pot pătrunde schijele de la bombe, fiind cunoscut că ravagiile aeroplanelor sunt mult mai mari asupra celor surprinşi pe străzi sau în curţi[7]. Comercianţii vor trage obloanele prăvăliilor, lăsând însă oblonul uşei din mijloc jumătate tras şi nu vor închide uşa cu cheia pentru ca trecătorii surprinşi pe stradă, să se poată refugia imediat. Tot de asemenea persoanele particulare sunt obligate a nu închide uşile caselor, lăsând posibilitatea trecătorilor să se refugieze. Cei cari vor închide uşile, împiedicând publicul să nu se poată refugia în cazul când din bombardări vor rezulta răniri sau ucideri de persoane vor fi daţi judecatei ca părtaşi la ucidere cu voinţă. Circulaţiunea pe strada principală, pe unde de obicei orăşenii-şi fac plimbarea va fi cât se poate de redusă şi numai pentru cei cari au voe absolută să treacă, sau a face cumpărături de la magazine, fiind cunoscut faptul că aviatorii vrăşmaşi aruncă bombe acolo unde văd circulaţiunea mai mare; se interzice dar preumblarea fără interes pe strada principală (Şerban-vodă) cum şi pe celelalte străzi. Asemenea pe pieţe se interzice staţionare publicului fără interes. Aceste măsuri, fiind luate în interesul personal, pentru a apăra viaţa cetăţenilor, se va executa cu stricteţe de către autoritatea poliţienească, în cazul când cetăţenii nu-şi cunosc singuri interesul de a se feri de moarte”[8].

Gara din Piteşti în anul 1900

În data de 9 noiembrie 1916, aparate de zbor aparţinând Puterilor Centrale au bombardat oraşul Piteşti deşi această localitate nu prezenta importanţă militară. Într-un raport redactat către prefectul judeţului de către poliţie se menţiona: „Am onoare a raporta că aeroplanele vrăşmaşe au aruncat astăzi ora 3 p.m. şapte bombe în următoarele locuri:

1) În strada Tudor Vladimirescu (dosul abatorului) unde bomba a pătruns prin acoperiş, în casa lui Hristea Mateş, măţar, distrugând odaia dinspre stradă şi bagajul chiriaşului Nocolae Velingher.

2) În curtea caselor D-lui farmacist N. Iliescu strada Fraţii Goleşti nr. 28 locuite de chiriaşul C-tin Iordan. Bomba a căzut în curte, lângă colţul casei distrugând o galerie şi obiectele din două odăi, unde schijele au pătruns prin fereastră şi prin scândurile galeriei, rănind în acelaşi timp pe D-na Filofteia C-tin Iordan la umărul drept.

3) În zăvoiul din dreptul abatorului, rănind grav doi

locuitori şi două femei, toţi din comuna Racoviţa, acest judeţ care păşteau vitele în Zăvoi. Tot în acest loc a mai fost rănit pe faţă şi la mâna dreaptă, un caporal din Coloana 4-a de Subzistenţă. Victimele au fost transportate la Spitalul militar de evacuare, din B-dul Elisabeta (Şcoala Nicolopol).

4) În strada Craiovei, trei bombe la: Radu Sămăreanu nr. 152, la Ion Dogaru nr. 157 şi la Bariera Craiovei, unde câteşitrele bombele au căzut în grădini fără a cauza vre-o stricăciune.

5) A şaptea bombă a căzut în grădina lui Ion Popescu, din strada Smârdan nr. 16 unde n-a cauzat nici o stricăciune"[9].

Un alt atac aerian asupra oraşului Piteşti a avut loc a doua zi în 10 noiembrie. În documentul privind evaluarea bombardamentului erau prezentate următoarele: „La ora 10 a.m. în strada Maior Giurescu nr. 6 s-a aruncat o bombă pe acoperişul unde locuieşte Vasile Bachidis, distrugând acoperişul pe o întindere de 3 m.p. şi tavanurile de la două camere şi douăzeci de geamuri. Din această bombă schijele au sărit la casa cu nr. 4 din aceeaşi stradă locuită de G. Niţuleascu, funcţionar C.F.R. unde au spart 19 geamuri şi au ucis pe un copil al său anume Gheorghe în etate de 5 ani. Alte schije tot din aceeaşi bombă au sărit în strada Cuza Vodă nr. 23, ce este în apropiere, la locuinţa lui Borcea Ion, funcţionar C.F.R. rănind destul de grav la mână, pe soţia sa anume Zoe, spărgând 14 geamuri şi un cazan de aramă. O altă bombă a explodat în Târgul din Vale, în faţa oborului de vite, rănind grav pe Plutonierul Hagiu şi soldatul Toma Ion din coloana 13 de reparaţii şi trei femei şi au ucis doi cai şi trei juniei.

La rampa gării locale, o bombă a lovit un vagon, rănind uşor prin spărturi de geamuri trei soldaţi. A patra bombă a căzut într-o câmpie din strada Colonel Chicoş, fără să cauzeze vreo stricăciune. După amiază, la ora 2, trei bombe au fost aruncate în Târgul din Vale, unde au ucis 60 de vite cornute ale ţăranilor care le adusese spre a le vinde comisiei de aprovizionare a armatei. La ora 3 p.m. alte şase bombe au fost aruncate tot în Târgul din Vale, unde aviatorii duşmani au observat aglomeraţie de locuitori şi vite aduse pentru comisia de aprovizionare, rănind grav pe băiatul Gheorghe Toartă de 15 ani din comuna Jiblea şi s-au spart geamurile prăvăliei comerciantului Dumitru Ionescu. La ora 3 p.m. două bombe au căzut la rampa gării, ucigând 4 cai ai coloanei 7 Subzistenţă, doi oameni bătrâni anume Gheorghe Ana din localitatea Boişoara şi Nae Nicolescu din acest oraş, strada Maior Giurescu, precupeţ, în etate de 64 de ani.

Acestea au fost urmările atacurilor aeriene executate asupra oraşului Piteşti. Peste puţin timp oraşul avea să fie ocupat de către armatele Puterilor Centrale, cetăţenii confruntându-se cu alte greutăţi şi fiind obligaţi să suporte consecinţele ocupaţiei armatelor inamice. Cei doi ani de ocupaţie germană au lăsat urme adânci în memoria locuitorilor Piteştiului, bătrânii oraşului povestind şi astăzi ororile petrecute în acea vreme, amintindu-şi cu profundă tristeţe mizeria şi vexaţiunile pe care le-au trăit atunci. Pagubele materiale suferite de oraş în cei doi ani de ocupaţie au fost calculate la suma de 2.290.553 lei şi 45 bani, la care se adaugă pierderea incalculabilă suferită de judeţul Argeş, prin distrugerea unei părţi a fondului arhivistic.

Prin referatul nr. 5370 din 7 iulie 1918, arhiva şi registratura Serviciului Administrativ judeţean, îl anunţa pe prefect că „…acte importante s-au cărat la serviciul municipal cu trăsurile de salvare, după ce au fost dezinfectate şi s-au încuiat într-o cameră. în arhiva – subsol au mai rămas dosarele Prefecturei 1860-1916, care dosare vedem că s-au transportat şi se transportă de către soldaţi austrieci la gârlă, din ordinul D-lui General Comandant al Districtului Argeş VI". A fost distrus atunci fondul arhivistic al judeţului Argeş pe o perioadă de 75 ani, bogat în documente referitoare la evenimentele istorice locale din secolul trecut şi începutul acestui secol, care a ars pe malul Argeşului, din ordinul comandamentului german.

După încheierea primului război mondial, istoria contemporană a României este marcată de Marea Unire din 1918, care va stimula evoluţia materială şi spirituală a ţării, aspect general în care se încadrează şi oraşul Piteşti. După hotărârea adoptată la Alba Iulia, de înfăptuire a Marii Uniri la 1 decembrie 1918, piteştenii au susţinut cu deosebit entuziasm desăvârşirea statului naţional unitar român[10]. Publicaţiile: „Glasul Argeşului", „Lumea Nouă", „Vocea Argeşului", „Glasul Ţărănimii", aparţinând grupărilor politice argeşene au exprimat în cuvinte alese bucuria unirii Transilvaniei cu Ţara. La 29 mai 1919, peste 1000 de locuitori din Piteşti au participat la adunarea cetăţenească prin care s-a manifestat sprijinul pentru activitatea delegaţiei române la Conferinţa de pace de la Paris, felicitând-o pentru susţinerea dreptăţii cauzei româneşti[11]. Populaţia oraşului Piteşti, asemenea tuturor locuitorilor României, a beneficiat de prevederile legilor din anii 1920-1922 şi ale Constituţiei din 1923, a participat la alegerile care au urmat Marii Uniri, a acţionat pentru refacerea şi sporirea potenţialului economic, urbanistic şi cultural al oraşului, pentru depăşirea greutăţilor din anii primului război şi ocupaţiei germane din anii 1916-1918.

NOTE:

[1] *Ibidem*, dosar 20/1917, f. 177-178.
[2] *Ibidem*, dosar 20/1917, f. 182.
[3] *Ibidem*, dosar 8/1917, f. 250-251.
[4] *Ibidem*, dosar 32/1918, f.150.
[5] *Ibidem*, dosar 32/1918, f. 151-152.
[6] *Ibidem*, dosar 32/1918, f..237.
[7] *Ibidem*, dosar 8/1917, f..139.
[8] *Ibidem*, dosar 34/1918. f..203.
[9] *Ibidem*, dosar 25/1918, f..3.
[10] *Ibidem*, dosar 25/1918, f. 4-17.
[11] *Ibidem,* dosar 34/1918. f. 27.

Aspecte privind rebeliunea legionară din 21-23 ianuarie 1941 în județul Argeș

prof. Ion I. ȘTEFAN

După rebeliunea legionară din 21-23 ianuarie 1941, evenimentele petrecute în județul Argeș pot fi cumva reconstituite pe baza notelor informative întocmite de organele abilitate precum Legiunea de Jandarmi Argeș, Poliția orașului Pitești sau Parchetul Militar.

Armand Călinescu – dușman și după moarte

La Curtea de Argeș era o puternică organizație legionară condusă de avocatul născut în comuna Șuici, Dumitru Apostol. Acesta era și președintele Cooperativei Forestiere „Munții Argeșului" din Curtea de Argeș. Sediul organizației legionare se găsea în strada Negru Vodă, nr. 47, una dintre clădirile Cooperativei. De asemenea, în cadrul conducerii organizației de legionari se aflau și cadre didactice, profesori preoți ai Seminarului Teologic din orașul Curtea de Argeș, iar ca membri o serie de elevi seminariști. Înainte de rebeliune „a fost adus din piața orașului bustul lui Armand Călinescu (care) a fost scuipat, lovit cu ciocanul, i s-a atașat la gât o hârtie…" (declarația primarului orașului Curtea de Argeș, Mihai I. Ștefănescu-Goangă)[1]. În seara zilei de 21/22 ianuarie 1941, doi elevi ai Seminarului Teologic, Ionescu Florian și Dragomir Grigorie, l-au forțat pe paznicul cimitirului orășenesc, sub amenințarea armei, să le predea cheile de la cripta familiei Călinescu[2]. Cei doi, ajutați de legionarii Niță Gheorghe și Preda Constantin, angajați ai Cooperativei Forestiere „Munții Argeșului", au ridicat placa de mormânt a lui Armand Călinescu.

Seara următoare, pe 23 ianuarie, aproape de miezul nopții, legionarii amintiți mai sus, ajutați și de alte persoane dintre care a fost identificate Popescu Gh. Ion și Popescu Ion, ambii contabili la Cooperativa amintită, au minat cavoul fostului prim-ministru și apoi l-au detonat[3]. După înăbușirea rebeliunii, conform relatărilor locotenent colonelului Modest Isopescu, comandantul Legiunii Argeș: „Cavoul este crăpat, o parte din acoperiș și plasa din fața criptei este stricată, iar parte din acoperișul sicriului lui Armand Călinescu este stricat, așa că i se vedeau pantofi. Prin grija primarului orașului Curtea de Argeș, s-au astupat crăpăturile în mod provizoriu cu cărămizi, anunțându-se familia ca să vină să ia măsuri de repararea criptei"[4].

În apărarea regimului legionar

În adresa trimisă la 3 martie 1941 de șeful Poliției Pitești către parchetul Militar al Corpului de Armată Craiova, se arată cu privire la plecarea legionarilor din Curtea de Argeș spre Pitești: „Avem onoarea a înainta alăturat un dosar compus din 12 file relative la cercetările făcute asupra rebeliunii din zilele de 21-23 ianuarie 1941 în orașul Curtea de Argeș. Din cercetările întreprinse, am stabilit că, de către avocatul Dumitru Apostol din Curtea de Argeș, șef de sector legionar, au fost aduși și transportați în mașini circa 70-80 de legionari la Pitești, în ziua de 22 ianuarie 1941. Toți declară că nu au știut de ce au fost chemați la Pitești și că fostul prefect i-a chemat telefonic. În afară de participarea la rezistența pasivă de la Pitești, conduși fiind de susnumitul avocat, aceștia nu au comis alte acte. Din cercetări, am mai stabilit că Marin Bădescu, croitor din Pitești, ar fi condus echipa de legionari care a ocupat oficiul de Telefoane din Pitești, dar susnumitul croitor neagă faptul"[5]. Documentul relatează sintetic evenimentele care pot fi descrise pe baza altor documente de arhivă. La ordinul telefonic al prefectului legionar col. Mihai Georgescu și al comandantului legiunii pe județul Argeș, Ion Cămănescu, toți șefii de sectoare din județ tre-

[1] Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (se va citi în continuare C.N.S.A.S.), dos.P.000981, vol. 1 – Apostol Dumitru, f. 42.

[2] Arhivele Naționale Direcția Județeană Argeș (se va citi în continuare A.N.D.J. Argeș), fond Prefectura Argeș, dos. 14/1941, f. 80-82.

[3] *Ibidem.*

[4] *Ibidem,* Legiunea de Jandarmi Argeș, dos.14/1941, f. 43-44.

[5] C.N.S.A.S, dos. P.000981, vol. 1, f. 2.

buiau să aducă oamenii la Pitești pentru apărarea statului legionar. În seara de 21 ianuarie 1941, Dumitru Apostol, șeful de sector din Curtea de Argeș, a convocat conducerea legionară și pe studenții legionari seminariști. S-a hotărât plecarea spre Pitești, pentru a doua zi.

Zvonurile circulau cu repeziciune, agitând spiritele: „atacul comuniștilor, acțiunile francmasoneriei, a jidanilor…”[6]. În declarația avocatului Dumitru Apostol după evenimente, acesta sublinia: „la București, comuniștii vor să răstoarne regimul legionar și să ocupe instituțiile publice; că dizidența legionară compusă din șefi excluși din Legiune de către D-l Horia Sima s-au unit cu anumite elemente ostile Legiunii și vor să răstoarne pe conducătorul Legiunii. În general nimeni nu știa nimic precis”. Cert este că legionarii din Curtea de Argeș în frunte cu Dumitru Apostol, dar și cu alți capi ai sectorului, au plecat în ziua de 22 ianuarie 1941 spre Pitești, la ora 12, unii într-o mașină de lemne, alții cu o mașină mică. În jurul orelor 13:30, au ajuns la Pitești, fiind întâmpinați de comandantul legionar pe județ, Ion Comănescu[7]. În Pitești, se găseau legionari veniți din tot județul. Apoi au fost repartizați în punctele cheie ale orașului. Un grup de legionari în frunte cu Marin Bădescu a ocupat oficiul de Telefoane, având ordin precis de a nu lăsa pe nimeni să intre în clădire[8]. În Pitești, au sosit și trupe germane, gata oricând să intervină. În noaptea de 22/23 ianuarie 1941, dar și în prima parte a acestei zile, au avut loc discuții, negocieri între reprezentanții legionarilor și ai armatei, negocieri ai căror arbitrii erau ofițerii germani[9]. Tensiunea era foarte mare, deoarece prefectul legionar col. Mihai Georgescu nu dorea să cedeze în fața noului prefect numit de armată, col. I.C. Zănescu. Din declarațiile legionarului Dumitru Nicolae Iosifaru rezultă că: „Dl. Georgescu a refuzat să predea Prefectura, spunând că dumnealui a fost numit de prefect printr-un Decret regal și că numai în urma unui alt decret contrar se va retrage”[10]. La discuțiile aprinse participa și avocatul legionar Dumitru Apostol. Atunci când ofițerii germani au insistat pentru schimbarea prefectului, aducând ca argument că aceasta este voința armatei, Dumitru Apostol în declarația sa susține că: „Susnumitul n-am cedat și am spus chiar ofițerilor germani că și-au îndeplinit misiunea”[11]. În cele din urmă, legionarii vor ceda, inclusiv Dumitru Apostol care recunoaște că: „trebuie împăcare cu gen. Antonescu”[12].

A doua zi, la ora 10,30, legionarii au fost convocați la sediul Legiunii din Grădina Publică unde li s-a servit ceai și mâncare caldă[13]. Restabilirea ordinii și acceptarea de către legionari a stării de fapt este evidențiată în declarația legionarului Dumitru D. Popescu, de profesie frizer: „După ce am plecat de acolo (Grădina Publică, n.n.) m-am dus la Prefectură în care timp a ieșit la balcon un Domn ofițer și cu Comandantul Comănescu care au ținut câte o cuvântare și noi cei de pe afară am manifestat împreună cu armata pentru Conducătorul Statului, pentru M.S. Regele, toate acestea le-am executat la ordinul Comandantului Comănescu, după cuvântare”[14].

Boboteaza anului 1941. Ultima fotografie oficială a lui Horia Sima

În urma derulării anchetei, elevii seminariști care au participat la profanarea mormântului lui Armand Călinescu au fost judecați de Tribunalul Militar al Corpului I Armată Craiova, dar complicii lor, Popescu Ion și Popescu I. Ion au dispărut de la domiciliu, fiind dați în urmărire ca și alte persoane părtașe la acel act de vandalism[15]. Avocatul Dumitru Apostol a fost condamnat la trei luni închisoare și plata a 2000 de lei. După venirea comuniștilor la putere, Dumitru Apostol a fost exclus din colegiul avocaților, împreună cu alți 47 de avocați. A înființat un grup armat anticomunist în zona din Munții Argeșului. În cadrul acestei organizații, se vor găsi și legionari implicați în evenimentele din ianuarie 1941. După căderea grupului, Dumitru Apostol și alți membrii, dar și sprijinitorii lor vor fi judecați și condamnați. Conform sentinței nr. 1785/1.XII.1949, va fi condamnat la 25 de ani de muncă silnică[16].

Scos din închisoare în 1950, va fi dus la marginea localității natale, unde va fi executat de căpitanul de securitate Cârnu.

[6] *Ibidem,* f. 3.
[7] *Ibidem.*
[8] *Ibidem,* f. 9.
[9] *Ibidem.*
[10] *Ibidem.*
[11] *Ibidem,* f. 36.
[12] *Ibidem.*
[13] *Ibidem,* f. 9.
[14] *Ibidem,* f. 11
[15] A.N.D.J. Argeș, Legiunea de Jandarmi Argeș, dos. 14/1941, f. 86
[16] Arhivele Militare Române, Fond Sentențier, Sentința nr. 1785/1.XII.1949, Tribunalul Militar Craiova, p.413-419

Din istoria învățământului comercial piteştean

prof. Elena DIACONESCU,
prof. Daniel DIACONESCU

Lipsa unui învățământ comercial pentru un spațiu geografic întins *„de la Ploieşti – Bucureşti la Craiova”,* a determinat înființarea la Piteşti, în 1899, a unei şcoli particulare de comerț. Înainte de această dată, în diferite rânduri, sute de comercianți din județele Argeş, Olt, Muscel şi Teleorman ceruseră şcoală comercială statului, județului sau Camerei de Comerț din Piteşti, fără rezultat însă[1]. În rândul inițiatorilor intrau un grup de profesori ai liceului local „Ion C. Brătianu”, câțiva absolvenți de şcoală comercială, legați de activitatea economică a oraşului şi câteva persoane de vază din localitate. În prealabil, grupul s-a asigurat şi de concursul material al Camerei de Comerț[2]. Comitetul de inițiativă îl avea ca preşedinte pe Grigore T. Coandă, absolvent al Academiei Comerciale din Bucureşti şi director al Sucursalei Băncii Naționale Piteşti; Camera de Comerț s-a angajat pentru început să asigure o subvenție de 200 de lei, plus localul, respectiv două camere la parter în clădirea sa din bulevardul Elisabeta nr. 7, încălzirea şi plata omului de serviciu, iar Primăria a contribuit cu „câteva bănci, o catedră şi o tablă de perete”[3].

Şcoala ia ființă la 17 septembrie 1899, dar inaugurarea ei se face în ziua de 3 octombrie, ora 10, „printr-o mică solemnitate care a avut loc în vechiul local al liceului din Piteşti”, aflat vizavi de sediul Camerei de Comerț, unde a funcționat până la demolare şcoala generală nr. 3[4]. La inaugurare au participat Grigore T. Coandă, Nicolae Brânzeu, Nicolae Bănescu, părintele Droucet, Toma Trifonescu, Apostol Dima şi Ion Rădulescu, vicepreşedinte al Camerei de Comerț, care conveniseră pe 2 octombrie organizarea festivității de deschidere a şcolii[5].

Cursurile au început pe 27 octombrie în două din sălile liceului, deoarece localul Camerei de Comerț s-a aflat în reparație până la 24 aprilie 1900; după această dată, şcoala va funcționa aproape neîntrerupt în localul reparat, deşi – Idieru – şcoala numai bine... nu se poate zice că e instalată[6]. Se pare că membrii Camerei de Comerț au plănuit construirea unui „local special”, destinat exclusiv uzului şcolii comerciale, fie prin contractarea unui împrumut de la „Creditul funciar urban din Iaşi”, fie prin eforturi proprii, însumând 24.500 lei, conjugate cu ale Primăriei oraşului Piteşti, care urma să contribuie cu suma de 8.000 lei; din cauza „unor meschine animozități şi ale uneltirilor celor ce-şi dispută preponderența în localitate”, ridicarea localului nu s-a putut materializa, şcoala continuând să-şi desfăşoare activitatea „tot înghesuită în câteva dintre odăile de la etajul de jos al Camerei de Comerț, odăi strâmte, joase şi pline de igrasie”[7]. În perioada 1899-1903, Şcoala de Comerț funcționează ca şcoală de gradul I (elementară). În primul an şcolar, 1899-1900, se înscriu şi frecventează cursurile 41 de elevi (36 de români şi 5 „israeliți”). Cu începerea anului şcolar următor, profesorii şcolii, văzând că aceasta nu trece la stat, după cum sperau şi nedispunând de mijloace materiale suficiente, hotărăsc să nu mai înființeze o nouă clasă întâi, ci să continue a preda cursurile la clasa a doua, celor 19 elevi ce fuseseră promovați; la fel urmează şi anul şcolar 1901-1902, când şcoala funcționează doar cu clasa a treia; la sfârşitul lui, din 19 elevi au promovat 17, reprezentând prima serie de absolvenți ai şcolii[8]. Ca şcoală particulară, administrația cădea în sarcina corpului profesoral care hotărăşte ca învățământul să se predea gratuit; în schimb, programa utilizată până în 1902 era cea oficială a şcolilor inferioare de stat[9]. Profesorii Şcolii Comerci-

---

[1] Arh. St. Piteşti, fond Şcoala Comercială, dos. 11902-1905, f. 64, 80, şi 229; Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 253-1900,fl. 29; N.E. Idieru, *Istoria învățământului nostru comercial*, partea a II-a, Bucureşti, 1909, p. 63 (Biblioteca Academiei Române).

[2] *Idem*, Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 618-1901, f. 1; Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dos. 4-1904, f. 6 şi 6v; *Ibidem*, fond Şcoala Comercială dos. 2-1905, f. 10.

[3] N.E. Idieru, op. cit., p. 63.

[4] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dos. 14-1899-1900, f. 91; Arh. St. Bucl, fond M.C.I.P., dos. 253-1900, f. 28; N. Vlad, T. Popescu, C. Fulgeanu, *Monografia Liceului Nicolae Bălcescu din Piteşti*, Piteşti, 1991, p. 21; Idieru fixează actul de apariție a şcolii la 1 septembrie (n.a.).

[5] Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 505-1904, f. 1; Nicolae Bănescu (1878-1971), revizor şcolar, profesor secundar şi profesor universitar de bizantinologie la universitățile din Cluj şi Bucureşti, vicepreşedinte de onoare al Asociației de Studii Bizantine (1961-1971), *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, p. 50.

[6] N.E. Idieru, *op. cit*., p. 72, profesor de istorie şi geografie la Şcoala Comercială „N. Kretzulescu” din Bucureşti (n.a.).

[7] N.E. Idieru*, op. cit*., p. 73, „Anuarul Şcolii Elementare de Comerț din Piteşti pe anul 1907-1908”, Piteşti, 1908, p. 5-6; Localul Şcolii Comerciale din b-dul Elisabeta Doamna fusese proprietatea lui Costache Bogdan, iar apoi a intrat, prin cumpărare, în posesia Luxiței Titeanu din Bucureşti, aceasta l-a închiriat „Şcolii Primare de Fete”, Nr. 3 din Piteşti pe o perioadă de trei ani (23 aprilie 1898-23 aprilie 1901).

[8] N.E. Idieru, *op. cit.* p. 64 şi 72; Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 253/1900, f. 28.

[9] Arh. St. Piteşti, fond Şcoala Comercială, dos. 1/1902-1905, f. 229-231.

ale proveneau în mare parte de la Liceul „Ion C. Brătianu” şi se angajau să predea cursurile gratuit în primul an; personalul didactic şi administrativ cuprindea pentru perioada 1899-1905 pe următorii:

* Grigore T. Coandă, contabilitate (director)
* Nicolae I. Apostolescu, limba română
* Nicolae Brânzeu, istorie
* Petre Nicolau, caligrafie
* Virgil Lupescu, istorie şi geografie
* Nicolae Teohari, aritmetică
* George Constantinescu, fizică şi chimie
* Vasile Vestemeanu, franceză, germană şi drept
* Nicolae Bănescu, istorie
* Dumitru Proistosescu, aritmetică
* Constantin Ionescu, caligrafie
* Ion Penciu, mărfuri (secretar la Camera de Comerţ şi primul secretar al şcolii)[10].

Spiru Haret

Au mai ţinut cursuri până la 1 aprilie 1906 Dumitru Pamfil, Mihai Mihăileanu, Scarlat Dumitrescu, Anastase Iliescu, Mihail Vasiliu, Dumitru Ghimpa, Anton Constantinescu, ş.a.m.d. În orarul clasei a treia era prevăzut şi obiectul igienă, predat de doctorul Corsin, medicul primar al oraşului[11].

Anul şcolar 1902-1903 începe sub auspicii favorabile, admiţându-se înscrierea unei noi serii de elevi în clasa întâi; pe parcurs, greutăţile materiale întâmpinate ca urmare a insuficienţei fondurilor băneşti, îi determină pe profesori să iniţieze un memoriu, în decembrie 1903, pe care îl înaintează ministrului Spiru C. Haret[12] în care arată că fără sprijin din partea statului această şcoală „va fi condamnată să dispară”. Ştiindu-l pe Haret un aprig susţinător al învăţământului românesc, dascălii îşi exprimau speranţa că subvenţia din partea ministerului nu va întârzia să vină, deoarece, zic ei, „existenţa unei astfel de şcoli în acest centru al Piteştiului, o credem de imperioasă necesitate”[13]. Se introduce o programă proprie, diferită de cea oficială, a şcolilor de Comerţ Publice, în care studiile sunt repartizate pe patru ani de curs, din care ultimul era destinat practicii comerciale. Directorul justifică această măsură prin necesitatea simplificării învăţământului „prin scoaterea vechilor metode cu programele încărcate şi absurdităţile ce conţin unele manuale”, deloc accesibile elevilor, care treceau de la clasa a IV-a primară la învăţământul comercial, dându-se lecţiilor „un loc modest, simplu, practic şi fără surmenaj intelectual”[14].

Camera de Comerţ alocase pentru şcoală suma de 2.000 de lei, iar Primăria promitea 500 de lei pentru anul şcolar 1903-1904, arătând că „ar fi o greşeală să se lase neîncurajată o instituţie la care cursurile se predau în mod gratuit şi în folosul general”[15]. Interesant este că Ministrul Instrucţiunii Publice şi Cultelor aproba funcţionarea şcolii cu programa diferită de cea a statului, printr-o adresă din august 1904, consemnând că pe viitor va da pentru şcoală o subvenţie de 3.000 de lei anual, cu condiţia să nu se micşoreze subvenţia de 2.000 de lei servită de Cameră, iar Primăria să sporească subvenţia sa de la 500 la 1.000 de lei pe an[16]; el arată că şcoala urmează a funcţiona aşa

[10] N.E. Idieru, *op. cit*., p. 73-74. Iată cum caracteriza Grigore Coandă începuturile Şcolii Comerciale piteştene într-o adresă trimisă la minister: „...ne obligăm a preda noi studiile de partea literară, fără nici un alt ajutor din partea statului” şi „...ne obligăm în acelaşi timp a căuta şi găsi printre colegii noştri de la liceu, profesori pentru partea ştiinţifică, precum şi un specialist pentru contabilitate”. Pe cerere, Spiru Haret, ministru al Instrucţiunii Publice şi Cultelor rezoluţionează: „să mi se arate care sunt profesorii actuali şi ce titluri au şi dacă şcoala este cu caracter privat sau e fundată din iniţiativa Camerei de Comerţ” (Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos.695/1904, f. 3).

[11] *Ibidem*, do. 505/1889-1904, f. 1; Arh. St. Piteşti, fond Şcoala Comercială, dos. 1/1902-1905, f. 64, 80 şi 81 v.

[12] De departe cel mai valoros ministru al Învăţământului pe care l-a avut vreodată România – într-o vreme în care mulţi miniştri, aleşi pe criterii de clientelism politic, nu ştiau prea multe despre activitatea specifică a ministerului în fruntea căruia erau numiţi – Haret fusese şi întâiul român cu doctorat în matematici la Paris, refuzând o strălucită carieră universitară care-l aştepta în capitala Franţei pentru a se dedica ridicării spirituale şi materiale a neamului său, ca atâţi alţi cărturari din secolul al XIX-lea, educaţi în spiritul ideilor paşoptiste; activitatea lui ca reorganizator al învăţământului românesc l-a îndrituit pe Nicolae Iorga să-l numească „om de bine” şi „marele ministru” (n.a.).

[13] Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 411/1903; În februarie 1903, Coandă convoacă profesorii şcolii pentru a conveni cu aceştia o intervenţie la minister „pentru a contracara intenţia Alexandrenilor de a înfiinţa o şcoală comercială sprijinită de stat; în condiţiile desfiinţării gimnaziilor din Câmpulung şi Alexandria” (Arh. St. Piteşti, fond Şcoala Comercială, dos. 1/1902, f. 105).

[14] *Ibidem*, f. 64 şi 81v.

[15] T. Mavrodin, *Istoria Primăriei Piteşti*, Ed. "Pământul", Piteşti, 1996, p. 53-54.

[16] N.E. Idieru, *op. cit*., p. 66-67; Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dos. 16/1904-1905, f. 64.

cum se organizase „până ce actuala clasă a doua, devenită clasa a treia va absolvi" şi începând cu anul şcolar 1905-1906 va primi „însăşi organizarea şcolilor statului"[17]. Dacă ţinem cont de faptul că a doua serie de elevi, după programa proprie de patru ani, începuse cursurile cu clasa întâi în septembrie 1902, înseamnă că urma să absolve în vara anului 1906 „în iunie 1905 Ministerul Instrucţiunii Publice şi Cultelor nu a mai admis ca cei 16 absolvenţi ai clasei a treia să continue anul cu practică comercială![18]. În vara anului 1904 izbucnesc o serie de neînţelegeri între factorii care susţineau destinele şcolii: cunoscând intenţia Ministerului de a întemeia o şcoală de stat, Grigore Coandă arată că nu pot fi lăsaţi elevii „cu studiile neterminate", iar şcoala preconizată de minister poate înfiinţa după aceea pentru a se face „ceva mai serios şi mai durabil"[19].

În septembrie 1905, Ministerul Instrucţiunii Publice şi Cultelor numeşte un alt personal didactic, având ca director pe Mihail Mihăileanu[20]; i se pune în vedere lui Coandă să predea arhiva Şcolii Comerciale Particulare de până atunci, lucru care nu se realizează, după cum constată Nicolae Idieru, venit la Piteşti în verile anilor 1906 şi 1908, în călătoriile de documentare pentru întocmirea istoricului învăţământului comercial din ţară[21].

Coandă nu se ridica împotriva şcolii comerciale de stat ce începea să se înfiripe în septembrie 1905, el protesta faţă de maniera în care s-a înţeles să i se atribuie acesteia subvenţia, localul Camerei de Comerţ şi materialul didactic. La 17 septembrie 1905, în corespondenţa cu Camera de Comerţ el arată:

Mă surprinde că dumneavoastră îmi comunicaţi azi, în preziua deschiderii cursurilor şcolii, că clasa mea de şcoală nu are loc din cauză că aţi dat localul dumneavoastră altei şcoli. Era... mai corect să vedeţi mai întâi dacă aveţi loc pentru alţii, iar nu să luaţi localul pe care eraţi angajaţi a ni-l da nouă, să-mi fie iertat a nu vă înţelege deloc când spuneţi că «subvenţia şi materialul didactic existent... nu ni le puteţi da, ele aparţinând şcolii comerciale de până azi şi transmisibile şcolii ce urmează». Cum transmisibile şcolii ce urmează? Credeţi dumneavoastră că o instituţie ca a Camerei de Comerţ este un fel de apucătoare a drepturilor unora spre a le da în mod arbitrar altora? Dumneavoastră uitaţi, domnule preşedinte, că atunci când s-a votat subvenţia pe 1905-1906 nu exista altă şcoală de comerţ, prin urmare, subvenţia votată este a şcolii mele. Subvenţiile pe care le veţi vota pe viitor le puteţi atribui oricui voiţi; pe aceasta însă, nu. Nu suntem însă, atât de lihniţi după bani şi întrucât gândesc că cei de la şcoala ce nouă au nevoie de încurajare, le cedăm subvenţia. Noi am muncit trei ani nu numai fără subvenţii, dar cheltuind din buzunar, prin urmare nu avem nevoie de acest fel de încurajare. Noi găsim curaj şi răsplată în mulţumirea sufletească de a fi făcut lucruri utile, nu în subvenţiuni. Prin urmare... renunţ la subvenţia dumneavoastră, dar la ceea ce nu renunţ, ceea ce cer cu multă stăruinţă să mi se dea este localul şi cu deosebire materialul didactic cumpărat din banii noştri; materialul didactic care pentru noi va fi o evocare plăcută a unui timp preţios, utilizat în mod dezinteresat pentru binele public[22].

Administraţia Financiară, azi Primăria Piteşti

Într-o petiţie adresată ministerului pe 27 septembrie, directorul consemna că refuzul Camerei de Comerţ de a pune la dispoziţie localul şi materialul didactic ne pune în imposibilitate absolută de a preda cursurile anului al IV-lea, cel mai important, lăsând elevii cu cursuri neterminate, pierzând munca şi sacrificiile lor de trei ani. În finalul petiţiei se avertiza că „dacă nici până la 3 octombrie 1905... nu voi fi dobândit dreptatea solicitată, voi fi nevoit a lăsa pe elevi liberi să facă ce vor crede de cuviinţă, iar subsemnatul şi profesorii şcolii vor face apel la opinia publică spre a ne degaja de orice responsabilităţi atât faţă de elevi, cât şi faţă de societate"[23]. Răspunsul ministerului nu mai acorda şcolii particulare autorizaţie de funcţionare în lipsa susţinerii ei de către Camera de Comerţ, iar elevii urmau a fi sprijiniţi să încheie cursurile anului IV, afectat practicii comerciale, pentru a primi repartiţii pe la diferite „stabilimente" economice din oraş[24]; din statistica întocmită pe 23 iunie 1905, după susţinerea examenelor generală, rezultă că din 16 absolvenţi 13 au fost repartizaţi la practică pe timpul vacanţei astfel: patru la Banca Populară Piteşti, în specialitatea comerţului de bancă şi de cereale, unul la Camera de Comerţ şi opt la Rucăr, Clucereasa, Ştefăneşti, Roşiori, majoritatea pe lângă micul comerţ al părinţilor lor[25].

În cei şase ani de învăţământ comercial particular, şcoala comercială din Piteşti, condusă de Grigore T. Coandă, a dat două serii de absolvenţi, totalizând 33 de

[17] *Ibidem.*
[18] N.E. Idieru, *op. cit.*, p. 67-69 şi tableta nr. 60.
[19] Arh. St. Piteşti, fond Şcoala Comercială, dos. 1/1902-1905, f. 229-231.
[20] N.E. Idieru, *op. cit.*, p. 74-75.
[21] *Ibidem,* p. 70.
[22] Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos.695/1904.
[23] *Ibidem.*
[24] Arh. St. Piteşti, fond Şcoala Comercială, dos. 1/1902-1905, f. 223-231; Autorizaţia de funcţionare a şcolii a fost retrasă de către minister în octombrie 1905 (N.E. Idieru, *op. cit.*, p. 71).
[25] Arh. St. Piteşti, fond Şcoala Comercială, dos. 1/1902-1905, f. 248 şi 248 v.

elevi[26]. Cum s-a văzut, şcoala a avut de depăşit în primii ani o serie de greutăţi legate de procurarea materialului didactic pentru care profesorii au făcut sacrificii băneşti, cu atât mai mari cu cât sprijinul financiar din partea altor instituţii era insuficient; directorul recunoştea în august 1904 că procurarea lui reprezenta „prima întrebuinţare a fondurilor de care dispune şcoala"[27]. Astfel, se reuşise achiziţionarea a 26 de hărţi geografice, din care una a României, 10 tabele intuitive, doi clopoţei pentru sunat, un con, un cilindru, o prismă, o piramidă, unităţi de măsură a lichidelor, compas, echer şi un tabel colorat de măsuri şi greutăţi; mobilierul consta în două dulapuri cu geam pentru cărţi, arhivă şi mostre de mărfuri, un birou cu trei sertare, 28 de bănci, trei catedre, 10 scaune, trei table, şase cuiere de perete, un suport de umbrele, două călimări, ceas deşteptător... Idieru spunea că zestrea şcolii, cuprinzând şi obiecte de mobilier, 260 de volume, alcătuind un început de bibliotecă – majoritatea provenind de la „desfiinţatul gimnaziu din Slatina", totaliza suma de 2.500 de lei[28].

Camera de Comerţ şi Industrie Piteşti, clădirea există şi astăzi în spatele Cinema Bucureşti şi al Primăriei fiind cunoscută ca fostul Liceu de Arte sau Casa Coandă

Pentru anul şcolar 1902-1903, pe lista cărţilor recomandate elevilor figurau: „Gramatica, Sintaxa şi Stilul" de Ion Suchianu, „Contabilitatea în partidă dublă" de Teodor Ştefănescu, „Aritmetica Comercială" de Gheorghe Gheorghiu şi „Fizica" lui Petre Poni. La obiectele chimie pentru clasa a II-a şi cursul mărfurilor, unde nu existau manuale, se făcea menţiunea: „se dictează de Dl. profesor respectiv"[29]. În orarele şcolii comerciale, obiectele de cultură generală deţineau cea mai mare pondere, astfel orarul clasei a III-a cuprindea în anul şcolar 1901-1902, 29 de ore săptămânal, inclusiv sâmbăta, din care doar opt afectate disciplinelor comerciale: contabilitate, merceologie, drept comercial şi igienă; la obiectul contabilitate, şcoala solicită în august 1904 de la Banca Naţională a României „să i se trimită câte un exemplar din toate registrele adoptate" pentru a servi elevilor în predarea cursului. Orele începeau la 8 dimineaţa până la 11 şi continuau după-amiaza între 14 şi 16[30]. În interesul controlului elevilor, în noiembrie 1904, directorul hotărăşte ca aceştia să înceapă a purta „chipiuri de culoare albastră cu bordură neagră „pentru a se deosebi de elevii de liceu"[31].

Examenele generale ţinute la sfârşit de an, în luna iunie, se dădeau la limba română, aritmetică, contabilitate, merceologie, limbile franceză şi germană, geografie, istorie, drept, igienă şi caligrafie, erau foarte severe şi stabileau ordinea clasificării elevilor. Premianţii primeau „medalii de aur, argint şi bronz", brevete de premii şi cărţi[32]. Referitor la starea materială a elevilor, directorul aprecia într-o adresă trimisă la minister în 1903 că „sânt lipsiţi de mijloace, mai toţi fii de ţărani sau meşteşugari, ai căror părinţi cu greu agonisesc traiul de toate zilele", adăugând că în multe împrejurări profesorii au fost nevoiţi să intervină cu bani spre a cumpăra elevilor cărţi şi caiete, iar Societatea de ajutor a copiilor săraci de a le cumpăra d-ale îmbrăcămintei"[33]. Elevii proveneau în majoritate din judeţele Argeş şi judeţele vecine Olt, Teleorman şi Muscel[34].

Asupra perspectivelor pe care le aveau absolvenţii de şcoală comercială, Idieru aprecia la 1906 că „nu şcoala decide asupra felului de comerţ ce trebuie să facă o persoană, ci capitalul şi priceperea sa în afaceri, deoarece „se poate întâmpla ca un absolvent al şcolii de gradul I să înceapă de mic şi să ajungă angrosist, pe când altul cu diploma de gradul II să nu fie în stare a face nici un soi de comerţ"[35]. Lipsa de capital a absolvenţilor şcolilor profesionale îi împingea să alerge la funcţii, deoarece nu puteau face faţă concurenţei străinilor, îndeosebi a evreilor. Circula în epocă sintagma conform căreia „românul se naşte bursier, creşte funcţionar şi moare pensionar"[36]. O opinie diferită enunţa preşedintele Camerei de Comerţ din Iaşi arătând că „nu lipsa capitalului, ci tembelismul, ambiţia proastă, fudulia, lipsa de perseverenţă şi nerăbdare febrilă şi nesocotită în năzuinţa de a parveni cât mai iute şi fără multă muncă au atrofiat sau au înăbuşit dezvoltarea normală a simţului mercantil al românilor, reprezentând „cauzele profunde şi complexe pentru care absolvenţii comerciali numai comercianţi nu ajung, ci preferă slujbele"[37].

---

26 N.E. Idieru, *op. cit.*, tableta nr. 60.
27 Arh. St. Piteşti, fond Şcoala Comercială, dos. 1/1902-1905, f. 167.
28 N.E. Idieru, *op. cit.*, p. 76-77; Arh. St. Piteşti, fond Şcoala Comercială, dos. 1/1902-1905, f. 220.
29 *Ibidem*, f. 1, 2 şi 2v.
30 Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 718/1904, f. 718; Arh. St. Piteşti, fond Şcoala Comercială, dos. 1/1902-1905, f. 171.
31 *Ibidem*, f. 176 şi 204.
32 *Ibidem*, fond Primăria oraşului Piteşti, dos. 16/1904-1905, f. 29 şi 29v; dos. 25/1905-1906, f. 17.
33 *Ibidem*, dos. 695/1904; Cazurile de retragere din şcoală ale elevilor datorate sărăciei sunt numeroase. (Arh. St. Piteşti, fond Şcoala Comercială, dos. 1/1902-1905, f. 60).
34 Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 411/1903.
35 N.E. Idieru, *Istoria învăţământului nostru comercial*, partea I, Bucureşti, 1906,p. 58.
36 *Anuarul Şcolii Comerciale Elementare, Serale şi Superioare din Piteşti 1927-1928*, Piteşti, 1928, p. 11.
37 N.E. Idieru, *Istoria învăţământului nostru comercial*, partea I..., p. 78 şi 82.

Revista *Carpatica* – o istorie la timpul prezent

ing. Nicolae COSMESCU

Într-o după-amiază din iarna lui 2012, pentru conformitate, 8 februarie, romancierul Vasile Dorin Ghilencea şi vorbitorii care i-au urmat, au dezvăluit în premieră publicului ce umpluse sala Ars Nova a Centrului Cultural Piteşti, o nouă revistă culturală, botezată *Carpatica*. O noutate surprinzătoare în peisajul argeşean care, oricum, nu ducea lipsă de aşa ceva.

Iniţiativa a aparţinut neobositului personaj numit în rândurile de mai înainte, căruia i se datorează şi înfiinţarea filialei judeţene a Ligii Scriitorilor din România. Revista a fost o mai veche preocupare a sa, ce s-a materializat abia când au fost întrunite mai multe condiţii, altfel *sine qua non*. Directoratul i-a revenit, cum era şi firesc, iniţiatorului acesteia, V.D. Ghilencea; secretar general de redacţie a fost desemnat „Titi" Vărăşcanu, iar redactor-şef, semnatarul acestor rânduri. Entuziasmul firesc oricărui început era susţinut şi de un substanţial sprijin financiar, acordat cu generozitate de managerul firmei Vasicos, Cristina Dinculescu.

Suportul material odată asigurat, ne-am apucat de lucru. Am primit texte semnate de mai toţi membrii filialei argeşene a Ligii Scriitorilor, fireşte, fiindcă despre aceasta este vorba, revista aparţinându-i în exclusivitate. Le-am pus în pagină şi... primul număr a apărut într-un tiraj destul de mare faţă de posibilităţile locale de „absorbţie" a unor astfel de produse. „Piaţă" în care există şi o concurenţă redutabilă, datorată revistelor editate, printre alţii, de U.S.R. Piteşti. Dar concurenţa nu dăunează nimănui. Din contră, stimulează progresul. Iar de progres este întotdeauna nevoie. În domeniul literar, aceasta este doar o vorbă. Concurenţa te poate „inspira" ca *design*, ca prezentare, în niciun caz ca fond. Creatorul şi-ar pierde personalitatea. Fără a fi lipsiţi de modestie, trebuie să subliniez că nu avem nimic de invidiat. Nimănui.

Însă, cel mai mult te pot ajuta criticile interne. Ale colegilor. Dacă ele n-au existat, sau au fost firave şi prin excelenţă subiective, nu înseamnă că am fost perfecţi de la început. După cum nu suntem nici acum. Ar echivala cu deţinerea adevărului absolut. Şi atunci, ceea ce ne-a stimulat să îmbunătăţim forma de prezentare s-a datorat capacităţii noastre de a ne depăşi. Iar dacă revista a arătat tot mai bine de la un număr la altul, fapt confirmat şi de „surse" externe, nu face decât să ne valideze afirmaţia.

Din respect pentru „adevărul istoric", nu putem să ascundem că a existat şi o sincopă. Din cauza unora care nu au reuşit să trimită materialele la timp, numărul cinci al *Carpaticii* a apărut într-un număr ridicol de mic de pagini. La acest inconvenient s-a adăugat şi ciudatul comportament al tipografiei, ce a utilizat o hârtie neadecvată. Vă imaginaţi cât a avut de suferit nefericitul număr. Şi cum aceasta nu ar fi fost de ajuns, dintr-o eroare copilărească a *printerilor*, absolut inexplicabilă, copertele au trebuit retipărite!? Am făcut această dezvăluire cu scopul de a ilustra că marşul nostru prin timp nu a fost un simplu galop de sănătate, pentru a apela la o formulare din lexicul sportiv.

Argumentul suprem, indubitabil şi inatacabil, ce ne susţine cele spuse referitoare la calitatea afişată continuu în apariţiile revistei, îl constituie Premiul special acordat de Editura Napoca Nova, organism ataşat forului conducător la nivel naţional al Ligii.

Şi pentru că am amintit de terminologia sportivă, aceasta mi-a inspirat titlul unui editorial prin care anunţam instituirea unor premii literare anuale, pentru dobândirea cărora chiar atunci, în acel număr al "Carpaticii", se dădea startul. Iar finalul a fost făcut public pe 11 decembrie, printr-o festivitate ce a avut loc tot în localul Centrului Cultural, gazda noastră primitoare de până acum.

Întâmplător sau nu, începând cu numărul patru al foarte tinerei reviste, a debutat şi o constantă colaborare cu această instituţie fanion a culturii argeşene care ne-a pus la dispoziţie, cu regularitate, lună de lună, un cadru adecvat pentru susţinerea unei veritabile şezători literare. Manifestări la care a luat parte un public preponderent tânăr. Tinerii, dar nu numai ei (fiindcă aşa cum se ştie, şi se afirmă, „talentul nu ţine cont de numărul anilor"), constituie, alături de promovarea creaţiilor membrilor Ligii, una dintre preocupările noastre majore. Să îi ajutăm să-şi pună în evidenţă calităţile prin debutul în paginile revistei. Şi am avut de fiecare dată câte două sau chiar trei persoane care s-au bucurat de găzduirea noastră, în formatul *print*. Iar unul din premiile de care tocmai am amintit a ajuns la cel ale cărui lucrări au întrunit sufragiile juriului. Juriu care, pentru deplina obiectivitate, nu a fost alcătuit din membrii filialei noastre, ci din personalităţi consacrate, care nu au nimic în comun cu Argeşul. Ca fapt divers, pentru a evita „scurgerea de informaţii", am fost singurul care a cunoscut numele laureaţilor! Pentru competitori, suspansul a durat însă până când au fost pronunţate numele câştigătorilor.

Fiindcă nu este o activitate remunerată, nu există nici culise. Totul este subordonat voluntariatului. Sau, pentru a rămâne cantonaţi în domeniu, în ciuda vremurilor extrem de vitrege, facem artă de dragul artei. Aşa încât, nu se manifestă „jocuri de interese".

Culise neexistând, amatorii de cancanuri vor fi cu siguranţă dezamăgiţi. În schimb, amatorii de cultură de calitate, chiar şi spiritele cele mai exigente, au toate motivele să fie satisfăcuţi de lecturile pe care le-am propus număr de număr.

Trebuie neapărat să mai ştiţi că prin intermediul revistei am lansat un proiect de popularizare a creatorilor de cultură autentică, din localităţile argeşene, pentru care ne-am adresaţi persoanelor cele mai interesate de acesta aspect, primarilor. Din păcate, de moment, *feedback* nu există!?

Cam la acestea se rezumă până acum aspectele esenţiale ale istoriei revistei noastre. O istorie de urmărit, fiindcă povestea continuă.

Curiozități istorice despre Pitești

culese de prof. dr. Elena ȘTEFĂNICĂ

...unii conducători ai revoluției de la 1848 au fost originari din zona Piteştiului[1]? Astfel, Ştefan C. Golescu cel mai mare dintre frații Goleşti, a devenit ministru de justiție în guvernele din 9 şi respectiv 11 iunie 1848; fratele său, Nicolae C. Golescu, a primit funcția de ministru de interne. Ştefan C. Golescu va fi şi membru al Locotenenței domneşti formată din şase membri, iar Nicolae C. Golescu membru al Locotenenței formate din trei membri.

...Dim. C. Brătianu a fost administratorul județului Brăila în timpul revoluției, iar mai înainte a participat la Marea Adunare Națională de la Blaj din 3/15 mai 1848? După aceea, a îndeplinit misiuni diplomatice pentru guvernele revoluționare la Constantinopol, Viena şi Pesta. Fratele său, Ion C. Brătianu a deținut funcția de secretar al Guvernului Provizoriu alături de C.A. Rosetti, Nicolae Bălcescu şi Alexandru G. Golescu[2]. După înfrângerea revoluției, atât Goleştii cât şi frații Brătianu au fost exilați, dar au continuat să activeze în străinătate pentru o nouă revoluție românească, iar apoi pentru Unirea Principatelor[3].

...în condițiile declanşării războiului Crimeei (1853), domnitorul Barbu Ştirbei a fost nevoit să părăsească țara, fără să renunțe la tron, printr-o proclamație dată la Piteşti la 17/29 octombrie 1853, stabilindu-se la Viena[4]?

...în timpul războiului Crimeei (1853-1856) armatele austriece, au ocupat oraşul Piteşti, provocând mari pagube şi nemulțumiri în rândul populației? La Arhivele Statului Piteşti se păstrează informații despre distrugerile provocate de trupele austriece[5].

...la scurt timp după învestirea sa în funcție, Alexandru Ioan Cuza a vizitat oraşul Piteşti, în ziua de 19 iunie 1859, în jurul orelor 11? Autoritățile, în frunte cu preşedintele consiliului comunal, precum şi numeroşi locuitori îmbrăcați în haine de sărbătoare, l-au întâmpinat pe domn la intrare în oraş.

...şi soția domnitorului, Elena Cuza, a vizitat oraşul Piteşti la 4 octombrie 1863, fiind primită foarte călduros: intrarea în oraş s-a făcut pe sub arcuri de triumf împodobite cu ghirlande din frunze de stejar? Seara a avut loc un banchet la „Palatul administrativ”, la care a fost prezentat şi un concert de muzică populară românească.

Nicolae C. Golescu (desen)

Dumitru C. Brătianu (1891-1892)

Barbu Ştirbei (portretul oficial)

Alexandru Ioan Cuza (portret de August Strixner)

[1] Din comitetul care a pregătit revoluția au făcut parte cei patru frați Golescu și frații Brătianu.
[2] Alexandru G. Golescu (Arăpilă-Negrul) era fiul lui Iordache Golescu, verișor cu ceilalți Golești.
[3] Popa, Petre, şa, *Istoria municipiului Pitești*, p.131
[4] *Ibidem*, p. 138.
[5] Vezi dosarele nr. 1, 2/1856, Fondul Primăria Pitești.

Imagini din jurnalele de actualități cinematografice (1913)

Monumentul eroilor *Campaniei din Bulgaria*, *1913*
(Regimentul 6 Artilerie din Pitești – foto inaugurare)

Compania de bicicliști a căpitanului Hristodulo – cadru din film

Cuptoare de campanie pentru coacerea pâinii necesare trupelor cu personalul auxiliar – cadru din film

Militari români ce frământa aluatul de pâine care va fi trimis la cuptor pentru coacere – cadru din film

Oficialități locale civile și militare românești și străine, probabil la Balcic – cadru din film

Generalul Ioan Culcer, comandantul forței militare secundare, de ocupare a Cadrilaterului, împreună cu șapte membri ai statului său major, discutând planurile pe teren și trasând indicații tactice – cadru din film

Baterii de tunuri de câmp Krupp, tractate de cai, efectuând manevre – cadru din film